

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
„ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 37.015.31(043.2)

PANIȘ ALIONA

**RECONSTRUCȚIA PEDAGOGICĂ A ETICII
ÎN INSTITUȚIA EDUCAȚIEI**

SPECIALITATEA 531.01. TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Rezumatul tezei de doctor habilitat în științe ale educației

CHIȘINĂU, 2023

**Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Științe ale Educației și Management,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău**

Consultant științific:

CALLO Tatiana, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. CUCOȘ Constantin, doctor în pedagogie, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (România)
2. DANDARA Otilia, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
3. GORAȘ-POSTICĂ Viorica, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Componența Consiliului Științific Specializat DH 531.01-23-7:

1. COJOCARU Vasile, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău – **președinte**
2. ZAGAIEVSCHI Corina, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău – **secretar științific**
3. GUȚU Vladimir, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova – **membru**
4. CUZNEȚOV Larisa, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău – **membru**
5. ANDRIȚCHI Viorica, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău – **membru**

Susținerea va avea loc la **20 decembrie 2023**, ora **12⁰⁰**,
în ședința Consiliului Științific Specializat DH 531.01-23-7:
din cadrul *Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”*, blocul 2, Sala Senatului,
Chișinău, str. Ion Creangă, nr. 1, MD-2069.

Teza de doctor habilitat și rezumatul pot fi consultate la *Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău* și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la 20 noiembrie 2023

Secretar științific al Consiliului științific pECIALIZAT,
ZAGAIEVSCHI Corina, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar

Consultant științific,
CALLO Tatiana, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar

Autor,
PANIȘ Aliona, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar

© Paniș Aliona, 2023

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
CONȚINUTUL TEZEI.....	12
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	29
BIBLIOGRAFIE.....	34
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTOAREI LA TEMA TEZEI.....	42
ADNOTARE (în limbile română și engleză).....	48

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei de cercetare. În ultimii ani tot mai clar devine faptul că cercetarea eticii nu este completă, dacă nu se include în ea și perspectiva pedagogică ca teorie a comportamentului, denumită și o *etică transcendentă*. Disciplină academică, domeniu teoretic, etica se raportează nemijlocit la universul sensurilor și semnificațiilor comportamentului uman. Etica este o știință a principiilor moralei, iar morală, ca obiect al eticii, desemnează aplicarea acestor principii în actele vieții. Unele concepte etice s-au umanizat în timp, iar drumul moralei a fost unul lung și complicat. Opțiunea pentru *pedagogia eticii* devine dominantă pe plan educațional și generează combinarea eticii cu pedagogia, continuând să rezume practicile formative în domeniul educației, *comportamentul* devenind un fenomen de referință. Persistența demarcației dintre morală și etică se leagă de însăși originea lor etimologică. Noțiunea de etică circumscrie nucleul valoric al unui comportament, noțiunea de morală, la rândul ei, desemnează moravuri, obiceiuri, cutume. Morala este deopotrivă *produs* și *proiect*. Ea este produs ca rezultat al intercondiționării dintre *moralitate*, *amoralitate* și *imoralitate*. Ea este proiect în măsura în care analizează, critică și orientează conduita umană prin schimbarea condițiilor de viață moștenite. Spre deosebire de morală, etica este o *creație eminentă teoretică*, *produs secund*, dar nu *secundar*. Ea este o disciplină relativ autonomă în și față de o concepție filosofică sau alta. În prezent, ea are un ascendent față de moralitate și morală.

Morala analizează, critică și orientează peste tot în spațiul vieții personale și publice, ea este prezentă în perioade mari de timp, pe când *etica este un corpus teoretic*, un fel de deontologie profesională, tinzând prin abstractizări și generalizări spre o posibilă universalizare. În felul acesta, cercetarea e determinată în mod esențial de deficiențele din interiorul eticii în pedagogie.

Trebuie să ne imaginăm cum ar fi viața fără regulile morale, ca să apară necesitatea abordării eticii. Actualmente, se observă tendința de a privi retrospectiv, întrebându-ne dacă nu a existat odată o stare neconflictuală înainte ca regulile să fie impuse, o stare în care nu era nevoie de reguli pentru că, poate, nimeni nu a vrut niciodată să facă ceva rău. Apoi apare și întrebarea cum s-a ajuns la pierderea stării anterioare eticii. Ideea că etica nu este decât un contract încheiat pe baza vigilenței e mult mai simplă, dar tocmai din acest motiv este mult prea nefondată pentru a explica adevăratele complexități ale eticii în pedagogie.

Trebuie să ținem seama că în ultimul timp s-a accentuat fenomenul de globalizare a problemelor de tot felul, inclusiv a problemelor de natură morală, cum sunt cele referitoare la drepturile omului, la sinceritate și generozitate, la respectul proprietății și a vieții celuilalt, la compasiune, s-au accentuat și mișcările împotriva alunecării spre barbarie, vandalism și violență gratuită etc. În cele din urmă, *tensiunea dintre spiritual și material*: deseori fără să-și dea seama și fără să exprime acest lucru, lumea tânjește după un ideal și după valori pe care le calificăm drept „morale”. Educația are rolul de a încuraja pe fiecare individ să acționeze conform propriilor tradiții și convingeri și în deplinul respect al pluralismului, să își ridice mintea și spiritul pe planul universalului și, într-o anumită măsură, să își depășească propriile limite. Nu este exagerată aprecierea că viitorul omenirii depinde de aceasta.

Pentru a depăși situația actuală din educație, când încă nu s-a ajuns la

recunoașterea unui fond comun de valori pe care societatea de azi să le considere ca suficient de pertinente pentru a-și întemeia pe ele atât programul, cât și sistemul educațional, se impune înțelegerea faptului că *nu se poate concepe educația în afara unui sistem axiologic*. Există multiple motive pentru a pune din nou accentul pe dimensiunile morale și culturale ale educației, astfel încât fiecare dintre noi să poată percepe individualitatea celorlalți și să înțeleagă *mersul nesigur al lumii spre unitate*, dar acest proces trebuie început prin cunoașterea de sine, printr-o călătorie interioară ale cărei puncte de reper sunt *cunoașterea, reflecția și practica autocriticii*.

Educația trebuie să ajute la formarea unui **nou umanism cu o componentă etică esențială** și să contribuie la cunoașterea și respectarea culturii și valorilor spirituale ale diferitelor civilizații, ca o contragreutate la o globalizare. În *perioada postmoralistă, etica postdatoriei* dă naștere unor noi imperative ale autoconstrucției de sine și se confruntă două tendințe antinomice ale individului: *individualismul iresponsabil*, care descalifică valoarea umană, contribuie la desocializarea și manipularea indivizilor prin promovarea fericirii clipei; *idividualismul responsabil*, atașat de norme morale, de activitate, de viitor. Sarcina societății, culturii și educației democratice este de a reabilita **inteligenta în etică**, de a prescrie modelarea intereselor personale, căutarea unor compromisuri rezonabile.

Relativ la o *concluzie preliminară* a studiilor privind educația morală și eticile profesionale, survine tendința a numeroase țări din UE de a reveni la **educația morală** (centrată pe demnitatea omului ca ființă creatoare spiritual) după ce s-a pus accent în perioada postbelică pe educația civică (centrată pe drepturile omului). Persepctivele integrării europene impun armonizarea firească a tendințelor spre o educație *pentru creație spirituală de valori* (inclusiv morale) și depășirea momentului orientării educației spre consumul de valori („drepturi”).

Oricine crede că viața este numai posesie e clar că nu face altceva decât se instalează **în minus – Ființă, în minus – Moralitate**. Depinde, din nou, de perspectivă, pentru că dacă cineva consideră că valorile materiale sunt valorile care îl călăuzesc, atunci avem deja răspunsul: călăuză pentru el este ce posedă.

Se poate vorbi, prin urmare, despre o adevărată **renaștere a eticii**. În acest context, timpurile pe care le trăim ne obligă, într-un fel, **să revenim la fundamente**. Fundamente pe care lumea actuală încearcă să le redescopere în plan spiritual și moral. În aceste condiții, într-adevăr, *etica a devenit marea „afacere” a vremurilor noastre*. Ea a fost ilustrată, în ultimul timp, printr-o creștere a interesului mass-media pentru problemele de etică, prin crearea a numeroase structuri și asociații, având ca obiectiv etica, prin asumarea de către comisii specializate ale ONU a problemelor etice globale etc.

Efectul etic este din ce în ce mai puternic, invadând mass-media, stimulând reflecția filosofică, juridică și deontologică, dând naștere la instituții, aspirații și practici colective inedite. Sfera etică a devenit oglinda privilegiată în care se descifrează noul spirit al timpului: *secolul XXI va fi etic sau nu va fi deloc* [Apud 108].

Pedagogia actuală tinde să dezvolte o hermeneutică a esenței etice la nivelul instituției educației. Se definesc scopuri și obiective, se identifică domenii și conținuturi specifice, se construiește metodologia cea mai potrivită în demersul educativ. Etica este necesară în întărirea tendințelor spre buna și chibzuita folosire a

noilor mijloace și energii deosebit de puternice pe care le posedă acum omenirea.

Dacă ne referim la **gradul de abordare a problematicii eticii**, atunci constatăm un șir de lucrări din perspectiva conceptualizării acesteia, printre care Aristotel [6] cu fundamentarea eticii din diverse perspective; Im. Kant [70, 71, 72, 73], care întemeiază din punct de vedere rațional, dar și practic moravurile; N. Kallos și A. Roth [69], care specifică raportul dintre etică și axiologie; A. Macintyre [79], care elaborează un tratat de morală și de virtute; T. Airaksinen [119] este adeptul eticii profesionale; W. Casebeer [124], cu ideea faptelor morale naturale; J. Gensler [126], cu o introducere contemporană în etică; Z. Bauman [11], cu etica postmodernă; J. Habermas [67] abordează problematica conștiinței morale; M. Rothbard [148], care fundamentează teoretic etica libertății; P. Singer [108], care elaborează un relevant tratat de etică; L. Grünberg [61] vine cu un discurs analitic privind axiologia și condiția umană; D. Gusti [62], vine cu ideea unei etici vii; A. Miroiu [88] și V. Mureșan [90, 91, 143, 144] cu fundamentarea eticii aplicate; T. Vidam [116, 117, 118], cu abordarea dimensiunilor și tematizărilor gândirii etice; M. Constantinescu [39], care analizează mecanismele și instrumentele de instituționalizare a eticii, V. Capcelea [28], care analizează raportul dintre etică și comportamentul civilizat; M. Bulgaru [18] cu etica profesională ca o necesitate în activitatea profesională a specialistului; L. Cuznețov [45, 46, 47, 48, 49, 50, 51], care analizează în cunoștință de cauză dimensiunile etice ale parteneriatului educațional și ale consilierii familiei; etica educației familiale, educația morală, acțiunile morale ca factor al educației de calitate; V. Mândăcanu [81, 82, 83, 84, 85], cu etica pedagogică praxiologică și comportamentul moral; N. Vicol [113, 114, 115], cu construcția etică a limbajului și a identității profesionale etc.

Problematica **educației din perspectiva calității, a moralei** face obiectul de analiză a mai multor specialiști în domeniu, printre care A. Huberman [66], care analizează producerea schimbărilor în educație; C. Albuț [1], care abordează corelația dintre axiologie și etică; C. Cucuș [42, 43, 44], cu ideea corelației dintre axiologie și pedagogie ca factor de dezvoltare; D. Bodea [139], cu opinii privind validarea etică a deciziilor manageriale; Vl. Guțu [63, 64, 65], care cuprinde în studii de relevanță problematica largă a pedagogiei și a sistemului de asigurare a calității; V. Andrițchi [3, 4, 5], cu ideea inovativă a managementului eticii și valorilor ca sistem de referință al cadrelor didactice în activitatea de dezvoltare profesională; S. Baci [8, 9, 10], cu managementul și cultura calității; A. Bolboceanu, N. Bucun [14, 15, 16, 17], care abordează sensurile actuale ale educației și perspectiva psihosocială de asigurare a calității educației; T. Callo [19, 20, 21, 22, 23, 24, 25], cu abordarea urgențelor educaționale la ora actuală; V. Gh. Cojocaru [36, 37, 38] cu valoroasele idei privind calitatea și schimbarea în educație; M. Cojocaru-Boroșan [32, 33], cu teoria culturii emoționale; V. Cojocaru [34, 35], cu ideile pertinente ale transferului și strategiilor inovatoare; D. Patrașcu [92, 93, 94], care vorbește despre cultura managerială a profesorului; N. Silistraru [104, 105, 106, 107] care abordează problematica valorilor educației moderne; L. Pogolșa [98, 99], care abordează problematica valorilor moral-spirituale; A. Ghicov [60, 141], cu valorile înțelegerii în educație; O. Dandara [52, 53], cu particularitățile evoluției profesionale etc.

În felul acesta, pornind de la ideile kantiene, trecând prin filosofia eticii generale și a celei aplicative, putem furniza o analiză ilustrativă a noțiunii de etică în raport cu

cele de pedagogie și educație, astfel încât, în consecință, etica să devină un exemplu bun de concept pe care îl cunoaștem și îl putem valorifica pedagogic.

În contextul celor de mai sus, devine clar faptul că *obiectivul* acestei abordări este nu să completeze numeroasele cercetări în etică existente, ci, în special, să ilustreze că există un spațiu liber între investigațiile ce *transmit cunoștințe despre etică* și literatura pedagogică care să ofere posibilitatea concentrării asupra fundamentelor, a principalelor probleme ce constituie azi obiectul preocupărilor de valorificare educațională a eticii. Aceasta se poate realiza în contextul reflecțiilor asupra felului în care *ar putea fi valorificată etica în condițiile realității etice actuale*, așa încât acest proces să devină cât mai fertil, problema raportului dintre etică și pedagogie fiind un simptom al postmodernității. Etica devine absolut necesară în întărirea tendințelor spre buna și chibzuita folosire a noilor mijloace și energii deosebit de puternice pe care le are acum pedagogia.

Astfel, cercetările realizate până la moment ilustrează un dezacord existent între conceperea științifică a eticii și reverberațiile ei pedagogice, cu largi deschideri educaționale. Aceasta conduce la formularea **problemei cercetării**: *Care sunt fundamentele teoretico-aplicative de reconstrucție pedagogică a eticii în instituția educației în vederea ameliorării procesului formativ?*

Scopul cercetării: Fundamentarea epistemologică a reconstrucției pedagogice a eticii în contextul valorificării ei educaționale.

Ipoteza cercetării. Pedagogia eticii oferă largi posibilități de reconstruire pedagogică a eticii, ca răspuns la orientările actuale în științele educației, dacă:

- sunt determinate reperele conceptuale ale eticii în macrostructura educației în actualitate;
- sunt analizate epistemologic perspectivele și coordonatele eticii în raport cu antropologia moralității, cu valorile morale, cu deontologia și semnificarea personalității etice;
- este descris analitic specificul metodologic al eticii aplicate în educație, sunt stabilite condițiile de raționalitate ale reconstrucției pedagogice a eticii și este demonstrată experimental valoarea formativă a pedagogiei eticii.

Obiectivele tezei:

1. Analiza sintetică a conceptului de etică în macrostructura educației ființei umane;
2. Delimitarea noțională a eticii în raport cu morala și moralitatea și tipologizarea explicativă a eticii;
3. Specificarea problemelor educației în actualitate;
4. Identificarea unor viziuni etice în context pedagogic;
5. Determinarea cadrului deontologic al eticii și consemnarea analitică a persoanei etice;
6. Ilustrarea dimensiunilor funcționale ale eticii aplicate și a influenței postmodernismului în educație și etică;
7. Conceptualizarea *pedagogiei eticii* (definirea noțiunilor de *reconstrucție pedagogică* și *instituția educației*; formularea *legităților* pedagogiei eticii; consemnarea *regulilor, funcțiilor și finalității* pedagogiei eticii);

8. Elaborarea *Modelului pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației*;
9. Configurarea și validarea experimentală a *Metodologiei transcendente a formării inteligenței pedagogice etice*.

Sinteza metodologiei de cercetare. Cercetarea s-a bazat pe un șir de teorii, concepții, viziuni, idei, opinii ale cercetătorilor în domeniu. Aici se înscriu: teoria etică a lui Im. Kant cu imperativul practic [70, 71]; O'Neill [129, 145]; teoria meliorismului social [N. Vlas, 150]; teoria constructivistă [H. Siebert, 103]; teoria normativă a eticii [Aristotel, D'Hume, J. S. Mill, apud F. G. Popovici, 147]; teoria postmodernistă [J.-Fr. Lyotard, 76; E. Stan, 109; E. Păun, 95; C. Ulrich, 112; M. Voinea, 151; D. Lyon, 75]; concepția reconstrucționistă [R. J. Rushdoony, 132]; concepția renașterii eticii [G. Lipovetsky, 74; P. Singer, 108]; concepția lui H. Jonas privind etica colectivă [135]; concepția eticii vii [J. Didier, 56]; concepții ale eticii aplicate [V. Mureșan, 90; B. Hoffmaster, 127; A. Miroiu, 88; D. W. Brock, 123; D. Popovici, 101; H. Richardson, 131]; viziuni privind relația etică – morală – moralitate [B. Williams, 133; T. Gânu, 59; P. Andrei, 2; T. Vidam, 116; V. Stoicescu, 149; C. Marin, 80; J. Habermas, 67, 134]; viziuni privind reevaluarea problemelor educației actuale [A. Touraine, 137; Gh. Stanciu, 110; T. Sârbu, 102; J. Delors, 54; I. Morar, 89]; viziuni privind etica pedagogică [Șt. Lupașcu, 136; S. Bok, 121; L. Cuznețov, 49; V. Mândăcanu, 81, 82, 83, 84, 85]; ideile privind instituția educației [E. Macavei, 78]; idei privind originea eticii [F. G. Popovici, 147]; ideea noului umanism [C. Cuceș, 42]; opinii privind coordonatele valorilor morale [L. Kohlberg, 128; J. Habermas, 142; N. Paley, 130; A. M. Huberman, 66; L. D'Hainaut, 55; F. G. Popovici, 147; T. Vidam, 116; T. Sârbu, 102]; opinii privind tipologia eticii [T. Airaksinen, 119; P. Singer, 108].

Metode ale cercetării științifice:

- *teoretice*: metoda bibliografică; analiza și sinteza ideilor teoretice de bază; reflecția epistemologică; inducția și deducția; modelizarea teoretică;
- *practice*: chestionare, probe practice; sistematizarea analitică;
- *hermeneutice*: interpretarea datelor acumulate; interpretarea științifică; euristica; categorizarea;
- *experimentale*: observația; eșantionarea; experimentul pedagogic extins; tehnica grupelor paralele; analiza produselor activității practice a subiecților; compararea; studiul de caz;
- *statistice*: prelucrarea datelor; reprezentarea grafică a datelor; analiza matematică a datelor (media procentuală).

Noutatea și originalitatea cercetării constau în elaborarea *Concepției prospective a pedagogiei eticii*, abordarea constructivă a inteligenței pedagogice etice și ilustrarea valorii ei în baza *Metodologiei transcendente a formării inteligenței pedagogice etice*; formularea *legităților pedagogiei etice* în baza analizei factorilor de acțiune asupra legăturilor dintre etică și educație; elaborarea *Modelului pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației*; formularea ideilor de redimensionare a educației prin crearea de oportunități formative în domeniul eticii.

Noua direcție de cercetare: Pedagogia eticii

Rezultatele principial noi pentru știință, care au condus la noua direcție de

cercetare sunt circumscrise unei *concepții* de natură multiaspectuală, fundamentată pe un șir de dimensiuni integrate funcțional, ilustrând că valorificarea pedagogică a eticii face parte dintr-un context educațional de mare complexitate filosofică, psihologică, antropologică, culturală. Această concepție se bazează pe ideea privilegiată că nu atât comportamentul constituie etica, ci consecințele acestui comportament și semnificațiile lui existențiale. Fără îndoială, aceste rezultate sunt consemnate de următoarele entități:

1. **Legitările eticii** în instituția educației: *legitatea umanismului educațional bazat pe o componentă etică esențială; legitatea valorii etice ca un reglor al vieții eului emotivist al ființei umane, în contextul acțiunii sale libere și autonome, în procesul educațional al descoperirii sale ca persoană etică; legitatea schimbării rolului eticienilor în procesul de externalizare a eticii (aplicate) în funcție de intruziunea ei în instituția educației și de reflecție etică din interiorul acesteia; legitatea pragmatismului eticii bazat pe imperativele mereu valabile ale relaționării în instituția educației;*
2. **Abordarea socio-constructivistă** a Pedagogiei eticii;
3. **Sistemul normativ** al Pedagogiei eticii (**Regulile:** Pedagogia eticii urmează să pornească de la informarea despre noțiuni, concepte sau date ce țin de *conținutul eticii* nu pentru că se consideră că această modalitate ar fi o bună pedagogie a eticii, ci tocmai pentru faptul că ea nu poate fi practică altfel. Etica poate fi comunicată, la nevoie, în mod exterior, iar conținuturile eticii sau cunoașterea factuală este necesară ca o pregătire; Aplicarea noțiunii la cazul particular sau a maximei acționale la situația concretă, ca și calea inversă, nu poate fi ilustrată sau comunicată doar prin informații. Aici apare nevoia *puterii de judecată*, obținută prin antrenament, prin exercițiu, prin tehnologie; *practica etică* presupune decizia liberă în gândire și acțiune și pretinde un efort moral continuu, de „suspendare” a propriei subiectivități în favoarea unui punct de vedere general, teoretic sau practic; **Funcțiile:** epistemologică; orientativ-explicativă; prescriptivă; reflexivă (judecați de valoare); praxiologică (utilitară); **Finalitatea:** *fundamentarea științifică a unei viziuni teoretice și ghidarea conceptuală a echilibrului dintre viziune și aplicare în scopul eficientizării procesului de dezvoltare și remedierii condițiilor de modelare a ființei umane.* Realizarea acestei finalități este dependentă de următoarele **obiective:** *formularea regulilor de valorificare a eticii și oferirea de soluții pentru subiecții implicați în valorificarea eticii în instituția educației; cercetarea problemelor de strategie, ajutând subiecții să învețe cum să valorifice etica în cadrul procesului educațional; formularea instrumentarului metodologic necesar valorificării eticii într-un cadru inovativ și de perspectivă; valorificarea coordonatelor generale ale procesului educațional raportat la pedagogia eticii; formularea recomandărilor pentru eventualitatea diverselor situații de învățare; formarea unei gândiri etice a celor ce valorifică pedagogia eticii, perfecționarea limbajului respectiv, dezvoltarea cunoștințelor procedurale (aplicarea cunoștințelor etice și interrelaționarea lor activă); valorificarea metodelor și tehnicilor de predare (învățare) valide în diverse contexte educaționale; constatarea, descrierea, analiza, explicarea și formularea de temeuri,*

argumente în *viziune sistemică*, a arsenalului formativ al Pedagogiei eticii, coroborând diverse achiziții de date din domenii adiacente; elaborarea unui „savoir” teoretic asupra pedagogiei eticii prin dezvoltarea unui *corpus științific, teoretic și metodologic propriu*; detalierea, concretizarea și contextualizarea activității didactice propriie Pedagogiei eticii.

4. **Principiul centrării tridimensionale** (etica centrată pe rațiune, etica centrată pe viață /acțiune; etica centrată pe persoană);
5. **Panorama evolutivă a personalității etice**;
6. **Modelul pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației**;
7. **Metodologia transcendențială a formării inteligenței pedagogice etice**;
8. **Proiectul formativ experimental**.

Această concepție este elaborată pentru *nivelul de mijloc (medium)*, dar având efecte atât la nivelul macropedagogic cât și micropedagogic, oferind soluții epistemologice și pragmatice viabile și actuale pentru știința pedagogică actuală.

Toate aceste componente își au sursa în discursul teoretic, fiind de relevanță maximă pentru înțelegerea conceptuală a problemelor eticii în educație, cât și în planul pragmatic – orientarea, reformarea, configurarea, monitorizarea practicilor educaționale.

Dacă desemnăm această nouă viziune în educație, atunci putem să o identificăm ca pe **Concepția prospectivă a Pedagogiei eticii**. Fiind o concepție în gestație, este necesar de a identifica ce o definește, avansând ipoteza că valorificarea Pedagogiei eticii poate genera o criză a neacceptării, însă *miza este emergența unei noi configurații pedagogice*, care este, deocamdată, implicită. Din totalitatea căutărilor și teoretizărilor emerge un model general care confirmă ideile formulate, ce dau naștere unor componente „în acțiune”.

Importanța teoretică este consemnată de valorificarea noțională de noutate în pedagogie, care include un ansamblu de noțiuni, cum ar fi: *reconstrucție pedagogică, instituția educației, etica aplicată, meliorism pedagogic, instrumentalizarea eticii, pedagogia eticii, inteligență pedagogică etică, pedagog-etician, persoană etică, pragmatism etic*. Concepția prospectivă a pedagogiei eticii, în acest cadru de referință, ocupă spațiul până acum liber de teoretizare pedagogică a eticii.

Valoarea aplicativă. *Metodologia transcendențială a formării inteligenței pedagogice etice* ilustrează valoarea cercetării din perspectiva oferirii instituției educației a unui mecanism facil de valorificare pedagogică a eticii aplicate. Rezultatele demonstrate de subiecții experimentali indică valoarea *Metodologiei transcendentale* la nivelul formării inteligenței etice a cadrelor didactice, care poate fi aplicată secvențial și la nivelul elevilor.

Implementarea rezultatelor științifice s-a produs prin participări la foruri științifice naționale și internaționale în țară și peste hotare; prin lucrările conferințelor și simpozioanelor științifice internaționale din Republica Moldova; în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională, în formarea profesională continuă a cadrelor didactice din cadrul Institutului de Științe ale Educației, la seminare metodologice, mese rotunde, ateliere etc.

Aprobarea rezultatelor și validarea rezultatelor științifice este asigurată de

investigațiile teoretice și experiențiale, de analiza comparativă a valorilor experimentale realizate în cadrul Institutului de Științe ale Educației, care au servit drept bază pentru realizarea experimentului pedagogic. Rezultatele cercetării științifice au fost aprobate și validate prin: *participări la foruri științifice naționale și internaționale în țară și peste hotare*: În: Simpozion Internațional *Responsabilitate publică în educație*, Ediția a VI-a, 14-15 iunie 2014, Constanța; Editura CRIZON Tipărit în Bulgaria, 2014; În: Conferința Științifică Internațională *Educația din perspectiva valorilor*, Ediția a X-a, 10-11 octombrie-2018, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România și Universitatea de Stat din Moldova; Tom 13. *Summa Theologiae*, editori Moșin O., Scheau I., Opriș D. București: Editura EIKON, 2018; În: Conferința Științifică Internațională *Orientări creative în învățământul și cercetarea românească la 30 de ani de la Revoluție. O privire intra- pluri și transdisciplinară*, din 20 decembrie 2019, Bacău: Universitatea *George Bacovia*. (comunicare în plen); În: XIV Международная научно-практическая конференция *Инновационные технологии в науке и образовании*, 15 декебря 2019, Пенза; МЦНС «Наука и Просвещение», 2019; În: Международная научно-практическая конференция *Современные проблемы науки, общества и образования* [on-line], г. Пенза, 2021; 25 ноябрь 2021 г. Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2021; În: Международная научно-практическая конференция *Science and education: problems and innovations*, IX [on-line], г. Пенза, 2021, 27 ноябрь 2021. Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2021; *prin lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)*: În: Conferința științifică internațională *Educația pentru dezvoltare durabilă: inovație, competitivitate, eficiență*, 18-19 octombrie 2013, Chișinău: IȘE; În: Conferința științifică internațională *Învățământul postmodern între eficiență și funcționalitate*, 15 noiembrie 2013, Chișinău, USM; În: Conferința Științifică Internațională *Eficiențizarea învățământului – vector al politicilor educaționale moderne*, organizată în parteneriat cu Institutul de Științe ale Educației, București (România) 11-12 decembrie 2014, Chișinău, IȘE (comunicare în plen); Simpozionul Pedagogic Internațional *Valorile moral-spirituale ale educației*, din 03-04 aprilie 2015, Chișinău, IȘE; În: Conferința Științifică Internațională *Dialogul civilizațiilor: etică, educație, libertate și responsabilitate într-o lume în schimbare*, Ediția a II-a, 20-21 februarie 2015, Comrat, 2015; Conferința Științifică Internațională *Perspectivile și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, 05 iunie-2015, Cahul: Universitatea de Stat “Bogdan Petriceicu Hasdeu”; Conferința științifică internațională *Școala modernă: provocări și oportunități*, organizată în parteneriat cu Institutul de Științe ale Educației, București (România), 05-06 noiembrie 2015, Chișinău, IȘE, 2015; Conferința științifică internațională *Institutul de Științe ale Educației: istorie, performanțe, personalități*, consacrată aniversării a 75 de ani de activitate, 20-21 octombrie 2016, Chișinău, IȘE, 2016; Conferința științifică internațională *Evaluarea în sistemul educational: deziderate actuale*, 09-10 noiembrie 2017, Chișinău, IȘE, 2017; Conferința științifico-practică internațională *Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare*, Ediția II-a. 27 aprilie 2018, Bălți, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2018; Conferința științifică internațională *Cadrul didactic – promotor al politicilor educaționale*, din 11-

12 octombrie 2019. Chișinău, Institutul de Științe ale Educației; Conferința științifico-practică internațională *Managementul prospectiv: realizări și perspective de dezvoltare*, Ediția a III-a, 08.05.2020, Universitatea A. Russo, mun. Bălți; Conferința științifică internațională *Educația: factor primordial în dezvoltarea societății*, organizată de IȘE, la 08.X-09.X.2020. Chișinău (comunicare în plen); Simpozionul Pedagogic Transfrontalier *Profesionalizarea cadrelor didactice: tendințe și realități socio-psiho-pedagogice*, 14 mai 2021. Chișinău, IȘE (comunicare în plen); *În lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională: Principiul reglator al comportamentului etic*. În: Conferința științifică națională cu participare internațională *Dimensiuni psihosociale și legale ale devianței comportamentale*, 07 mai 2014, UPS “Ion Creangă” din Chișinău, 2014 (comunicare în plen); Conferința științifică națională cu participare internațională *Calitate în educație - imperativ al societății contemporane*, 4-5 decembrie 2020, UPS I. Creangă, 2020 etc.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele obținute la tema de cercetare sunt publicate în 48 de lucrări științifice, dintre care: 1 monografie, 2 articole în lucrări ale conferințelor incluse în bazele de date Web of Science Clarivate Analytics, 3 articole în reviste din baze de date acceptate de către ANACEC (ERICH Plus, DOAJ, EBSCOhost, ULRICH’S, CEEOL, Index COPERNICUS), 10 articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, 9 articole în lucrările conferințelor științifice internaționale peste hotare, 5 lucrări științifice – cărți de specialitate colective, 21 articole în lucrările conferințelor științifice internaționale și naționale în țară, alte lucrări.

Volumul și structura tezei. Teza cuprinde adnotare (în limbile română și engleză), introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 336 de titluri, 18 anexe și este perfectată pe 235 pagini de text de bază, inclusiv 13 tabele și 26 de figuri.

Cuvinte cheie: etică, etică aplicată, pedagogia eticii, inteligență pedagogică etică, reconstrucție, instituția educației, morală, legitățile pedagogiei eticii, metodologia transcendențială.

CONȚINUTUL TEZEI

În **INTRODUCERE**, este prezentată actualitatea și importanța temei abordate, este explicat și fundamentat cadrul conceptual, metodologic și praxiologic al cercetării, se prezintă încadrarea temei în preocupările internaționale, naționale, în context inter-și transdisciplinar, cu prezentarea rezultatelor cercetărilor anterioare referitoare la tema aleasă, scopul, ipoteza și obiectivele cercetării, sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare, sumarul compartimentelor tezei.

În **Capitolul 1 „Abordări conceptuale ale eticii în macrostructura educației ființei umane”**, se analizează originile eticii și se definește etica ca disciplină științifică în opinia lui Socrate, Aristotel, Platon, Im. Kant, J. Habermas, O. Drobnitki, G. Lipovetsky, T. Vidam, F. G. Popovici, P. Andrei, C. Albuț etc. Etica este considerată știință a comportamentului, a moravurilor; studiu teoretic al principiilor care guvernează problemele practice. Etica ca disciplină filosofică, respectiv ca știință sau teorie despre viața morală, are în vedere acele elemente constitutive care compun

universul moral; este vorba de norme, principii și valori morale, toate acestea manifestându-se în conștiința morală a oamenilor și a societății care sprijină această conștiință. *Etica nu are un singur obiect de studiu, ci două: ideea de bine și ideea de moralitate.*

Tot aici se fac referiri analitice la deosebirea dintre etică și morală. *Morala* este ansamblul principiilor de dimensiune universal-normativă (adeseori dogmatică), bazate pe distincția între bine și rău. Moralitatea exprimă ceea ce ar trebui să facem și ceea ce nu ar trebui să facem dacă am fi raționali, binevoitori, imparțiali, bine intenționați.

După cum afirmă F. G. Popovici [147], minimala distincție între etică și morală constă în faptul că etica are conotația unui domeniu academic și, ca atare, poate face obiectul unei cercetări și profesionalizării științifice. Spre deosebire de etică, *morala* are o semnificativă *componentă emoțională*. *Etica* implică mai multă *detașare, explorarea și acceptarea modurilor de viață alternative*. Rolul eticii este să ajute oamenii și instituțiile să decidă ce este mai bine să facă, pe ce criterii să aleagă și care le sunt motivațiile morale în acțiunile lor. *În prezent, etica are un ascendent față de moralitate și morală.*

În analiză intră și ideea de tipologizare a eticii: etica normativă, etica descriptivă, etica teoretică, etica filosofică, etica datoriei, etica drepturilor, etica profesională.

Un decupaj aparte este oferit *concepției eticii vii*, fondată de *T. I. Roerich*, care afirmă că de rând cu lumea naturală, există așa-zisa *lume-stări*, iar elementele materiale ale conștiinței nu sunt organismele biologice, ci formele *energoinformaționale ale materiei*. De procesul lărgirii conștiinței și a evoluției omenirii este strâns legată una din principalele condiții ale sistemului de cunoaștere a Eticii vii: Învățător – discipol, un principiu cunoscut încă din spațiul culturii și filosofiei Orientului antic [140].

Se reliefează, prin acțiuni analitice, larga osatură a problemelor educației la începutul secolului, pornind de la rapoartele UNESCO privind educația. Între numeroasele tensiuni care trebuie depășite în secolul XXI, un loc central îl ocupă *tensiunea dintre spiritual și material*. Educația are rolul de a încuraja pe fiecare individ să acționeze conform propriilor tradiții și convingeri și în deplinul respect al pluralismului, să își ridice mintea și spiritul pe planul universalului și, într-o anumită măsură, să își depășească propriile limite. Pentru a depăși situația actuală, educația trebuie să ajute la formarea unui *nou umanism cu o componentă etică esențială* și să contribuie la cunoașterea și respectarea culturii și valorilor spirituale ale diferitelor civilizații, ca o contragreutate la o globalizare care altfel nu ar fi privită decât în termeni economici și tehnologici.

Sentimentul unor valori importante devine fundamental pentru o educație umanistă și democratică în secolul XXI.

Sarcina societății, culturii și educației democratice este *de a reabilita inteligența în etică*, de a prescrie modelarea intereselor personale, căutarea unor compromisuri rezonabile.

Se poate vorbi, prin urmare, începând cu anii 90, despre o adevărată *renaștere a eticii*. G. Lipovetsky a sesizat această tendință într-un mod cât se poate de nuanțat.

Tabelul 1.1. Problemele sociale și problemele educației în secolul XXI

<i>Problemele sociale</i>	<i>Problemele educației</i>	<i>Direcții de soluționare</i>
Intensificarea sentimentului deziluziei	Dominarea teoriei asupra practicii	Promovarea reflexiei etice
Egalitatea șanselor participării	Alocarea timpului pentru participare	Revizuirea programelor formative
Tensiunea dintre spiritual și material	Formarea conștiinței elevilor dominată de aspectul material	Educarea în baza unui <i>sistem axiologic</i>
Mersul lumii spre unitate	Tendința abordării transdisciplinare a fenomenelor	Formarea unui nou umanism, cu o componentă etică esențială
Trecerea la o societate programată	Axarea pe societatea cunoașterii	Inversarea priorităților formative
Generarea atitudinilor anomice	Actualizarea conceptului de educație permanentă	Schimbarea vectorului spre atitudini axiologice
Aspirația spre reciprocitate	Relaționarea insuficientă cu cei din jur	Descoperirea propriei identități și formarea atitudinilor morale/etice
Individualism iresponsabil	Dezvoltarea sentimentului <i>comunalismului</i>	Dezvoltarea încrederii individuale și sociale
Dezacord privind valorile fundamentale	Dezvoltarea pe principiul relaționării	Dezvoltarea creativității morale/ etice
Consumul de valori	Centrarea pe autonomie axiologică	Producerea de valori
„Un minus” al ființei umane	Corelarea slabă a acordului axiologic între discipline	„Un plus” al ființei umane
Cinismul și indiferența	Dezvoltarea pluralismului creator	Intensificarea dezvoltării afectiv-atitudinale
Lipsa de integritate intelectuală	Descoperirea integrității intelectuale	Schimbare entropică și antropică
Principiul posesiunii (<i>ceea ce am, nu ceea ce sunt</i>)	Înțelegerea/promovarea incorectă a parteneriatului cu alte instituții (e mai mult concurență decât parteneriat)	Promovarea credinței spirituale în valori

În contextul celor expuse în acest capitol, este formulată una dintre *legitățile pedagogiei eticii*, și anume: ***Legitatea umanismului educațional bazat pe o componentă etică esențială***, care pune în valoare etica, fiind o creație teoretică în domeniul activității educaționale, angajată în studiul comportamentului și moralității în dezvoltarea neîntreruptă a esenței umane (a potențialului său individual), care, în condițiile unei tensiuni dintre spiritual și material, aspiră spre valorile morale pozitive. ***Legătura*** dintre umanismul educațional și componenta etică este una *reciprocă, necesară, repetabilă*. ***Factorii care acționează*** asupra acestei legături sunt următorii: *tratarea procesului educațional ca fiind unul de socializare și individualizare a ființei umane; criza unei normativități universal valabile; necesitatea formării raportului elevului cu problemele de etică; sarcina școlii de a forma pentru umanitate; obiectivul școlii de a forma încrederea individuală și socială*.

Totodată, a fost definit conceptul ***instituția educației*** ce reprezintă o tipizare a activității educaționale, ca un bun comun al grupului social al educației, care impune/prescrie anumite acțiuni, are o istorie comună și care controlează comportamentul uman în cadrul grupului respectiv.

Capitolul 2 „Perspective integratoare ale eticii” vizează și cuprinde interpretarea problemelor integrative ale eticii, aplicând această interpretare la nivel de viziuni ale îndrumătorilor omenirii, cum sunt *Confucius, Buddha, Moise, Iisus Hristos, Mahomed*, care au o însemnătate crucială și o influență istorică de o incomparabilă cuprindere și profunzime, asigură acel reper pe care poate fi conturată o pedagogie din perspectiva eticii. Totodată, se reperează pe viziunea kantiană ca fundament pentru educație și constituind, astfel, o trecere la problemele moralei kantiene, ca una de tip raționalist. Etica de tip kantian are o mare influență pedagogică, fiind una *deontologistă*: un act este moral corect dacă agentul acționează conform principiilor și normelor morale (a imperativului categoric, a celui practic și a celor ipotetice). Nici consecințele, nici scopul, nu pot scuza mijloacele, decât dacă acestea sunt conforme imperativelor mai sus pomenite. Im. Kant, așadar, furnizează legi universale de conduită, valabile în mod invariabil pentru orice persoană, chiar o *pedagogie morală* capabilă să ne arate cum putem trăi.

Pe baza considerațiilor invocate, sunt delimitate coordonatele eticii în raport cu cele morale și cu cele etice, fundamentale fiind ideile formulate de R. Nozick, T. Sârbu etc. De exemplu, T. Sârbu conturează un profil al eticii valorilor și virtuților morale prin câteva coordonate [102, p. 3].

În eventualitățile avute în vedere este greu de indicat o trăsătură unică a valorilor morale. Ele au mai multe trăsături: sunt sociale, dar aceasta nu spune prea mult. Putem adăuga apoi faptul că trimit la sancțiuni sociale, altfel administrate decât cele cu caracter juridic, care sunt instituționalizate prin legi și alte acte normativ-juridice, cu personal calificat de elaborare și aplicare a legilor. Toate acestea nu există pentru valorile morale. *Valorile morale sunt senzoriale* [Ibidem, p. 130].

De aceea, simțul natural al binelui, cu care se spune că oamenii se nasc, trebuie sprijinit prin cunoștințe și deprinderi asigurate de un *învățăământ corespunzător, respectiv, de o educație morală capabilă să facă față agresiunilor de tip nou*.

Trebuie să reținem că *adevărul moral nu se confundă cu adevărul etic, așa cum nu se confundă nici morala cu etica*. De asemenea, adevărul moral nu trebuie confundat cu adevărul în morală. Adevărul moral este acea valoare morală care conferă viabilitate unui sistem moral împărtășit de către membrii unei comunități. Adevărul în morală se referă la: diversitatea formelor sale, generată de faptul că morala interacționează cu toate celelalte sfere ale vieții umane: adevăr epistemic, adevăr estetic, adevăr religios etc.; faptul că adevărul în morală se află în evoluție și schimbare în timp; că același adevăr își schimbă semnificațiile etc.

De aici rezultă o idee foarte importantă pentru educație și anume că valorile etice nu sunt apreciate pentru ele-însele. Un act moral este apreciat nu numai pentru efortul personal, ci și pentru binefacerile sociale ce le procură celorlalți. În dreaptă consecință, constatăm că o primă particularitate esențială a valorilor etice este aceea de a se prezenta ca valori ale relațiilor interpersonale [118, p. 112].

Configurația analitică a moralității în contextul eticii ne conduce spre identificarea acesteia ca o însușire a ceea ce este moral; natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau a unei colectivități din punct de vedere moral. Moralitatea nu răspunde la întrebări, moralitatea spune doar că un lucru ori un fapt, o idee este acceptabilă sau nu din punct de vedere moral [149].

Un alt domeniu de referință în capitolul respectiv este analiza conceptului de demnitate umană și devenirea persoanei etice: Toma de Aquino, J. Goff, E. Garin,

Villari, P. Ricoeur etc. Urmărind calea evoluției ființei umane până la persoană umană, în vederea ilustrării problemelor de etică, a fost consemnată o *panoramă evolutivă a persoanei etice*.

Tabelul 2.1. Panorama evolutivă a persoanei etice

Tipul omului	Caracteristici	Actualizări din perspectiva persoanei etice
Omul antic	<ul style="list-style-type: none"> • direcția spre cunoașterea omului 	-cunoașterea omului
Omul medieval	<ul style="list-style-type: none"> • capabil să continue creația pe Pământ • om mereu călător • om penitent • om social (orășeanul) • omul profitului • omul intelectual nu este definit • un mare visător • om al viziunii, al gândirii simbolice 	<i>Persoana microcosm</i> -om creativ și creator -om global -om gânditor -om comunitar -om al relațiilor de piață -intelectual -cu mari idealuri de viață -vizionar
Omul renescentist	<ul style="list-style-type: none"> • afirmarea omului și a valorilor umane • situarea omului în centrul Universului • idealul umanist- războinicul instruit • omul este tratat ca o mare minunăție • are loc „descoperirea omului” • marea curiozitate a omului pentru om • omul este rege al naturii 	<i>Persoana nobilă</i> -om ca valoare umană de bază -globalizarea -umanizarea omului -omul ca minune -omul ca descoperire -relația om-om ca o relație etică -omul în armonie cu natura
Omul modernității	<ul style="list-style-type: none"> • omul măcinat de o perpetuă îndoială • omul pesimist • omul ce nu are neîncredere în autoritate și tradiție • omul inadapabil la lume • omul neacceptat de lume și care respinge lumea 	<i>Persoana acomodării la lume</i> -omul incertitudinii -omul respingerii -omul pesimist
Omul barocului	<ul style="list-style-type: none"> • omul agitațiilor • omul conflictelor • omul <i>furiosus</i> 	<i>Persoana contradicțiilor</i> -omul problemelor secolului -omul „pus” în primejdie de fenomenele negative (terorism, boli incurabile etc.)
Omul romantic	<ul style="list-style-type: none"> • emanciparea individului • proclamarea autonomiei omului • om al ambivalenței care se caută pe sine • omul are diverse roluri sociale 	<i>Persoana emancipării</i> -emanciparea omului -omul liber -omul care știe ce-i trebuie, de ce are nevoie -omul în relație cu alți oameni
Omul contemporan	<ul style="list-style-type: none"> • perpetuarea diverselor crize • omul epocii globalizării • omul avantajelor: acces la informații, tehnologii, mijloace de comunicație rapide • omul posibilități educaționale și de carieră • omul problemelor globale (schimbări climatice, conflicte și războaie etc.) • omul inegalități sociale și economice • omul lipsit de siguranță 	<i>Persoana moralității</i> -diminuarea /asigurarea securității/ supraviețuirii omului -omul eticii globale -omul diversificării eticilor -omul negării eticii/moralității -omul consumist

Prin urmare, mai mulți factori vin să se adauge situației prezente din câmpul dezbaterii științifice, favorizând prefigurarea unei etici actuale. Modul de a aborda problematica eticului rezultă din întregul unei abordări integrate; ideile pot fi evaluate în chip diferit, valorizate sau respinse, dar, înainte de aceasta, ele se cer reconstituite și înțelese în mod obiectiv în dinamica lor evolutivă. O asemenea reconstituire a pornit, în cazul nostru, de la o selecție de idei directoare, care au o funcție orientativă.

În baza unor observații analitice, se ajunge la formularea altei legități, și anume: ***Legitatea valorii etice ca un reglor al vieții eului emotivist al ființei umane, în contextul acțiunii sale libere și autonome, în procesul educațional al descoperirii sale ca persoană etică. Legătura*** dintre valorile etice și componenta educațională este una *determinantă, necesară, esențială. Factorii care acționează* asupra acestei legături sunt următorii: *valorile morale ca scopuri fundamentale ale formării personalității umane; necesitatea tratării omului ca finalitate, nu doar ca mijloc; urmărirea căii de evoluție a ființei umane până la persoană umană; noile condiții ale secolului în care se desfășoară educația (sistemul social global, problemele secolului).*

În **Capitolul 3 „Etica aplicată și valorizarea operațională a educației”**, locul central îl ocupă întemeierea eticii aplicate în cadrul actual al instituției educației, pornind de la ideile lui H. Richardson, D. Brock, T. Beauchamp, G. Lipovetsky, J. Habermas, J. Rawls, A. Touraine, J. Monteil, V. Mureșan, D. Botea, E. Macavei, C. Cuceș, M. Terziu etc.

Faptele expuse sunt puternic influențate de faptul că, după cum afirmă D. Brock, *există mai multe teorii etice, parțial incompatibile între ele*, dar după toate aparențele la fel de justificate rațional, care pot oferi evaluări incompatibile ale aceluiași fapt moral [123]. Aici pledăm în favoarea principiilor eticii: principiul respectului autonomiei, principiul binefacerii, nefacerii răului, dreptății. Aceste principii sunt nucleul a ceea ce autorii numesc „moralitatea comună”, adică normele morale fundamentale care leagă între ele toate persoanele corecte din punct de vedere moral, în toate locurile.

Etica aplicată este formată dintr-un ansamblu de discipline care încearcă să analizeze filosofic cazuri, situații, dileme relevante pentru lumea reală. Printre acestea se numără *etica tehnologiei informației, etica în afaceri, bioetica, etica mediului, etica cercetării științifice, etica în politicile publice, etica relațiilor internaționale, etica mijloacelor de informare, etica discursului* etc.

Subscriem la opinia lui G. Lipovetsky, care a lansat conceptul unei „*etici nedureroase a noilor timpuri democratice*”. Timpurile moderne sunt asociate cu *retorica datoriei*, în timp ce retorica timpului prezent, consideră Lipovetsky, este una care repudiază ideea de datorie. Lipovetsky proclamă începutul *epocii postmoraliste* [74, p. 34]. Remarcăm aici că în societatea *postdatoriei* răul este transformat în spectacol, iar idealul este prea puțin elogiat. Valorile pe care le recunoaștem sunt mai mult negative (*să nu faci*) decât pozitive (*trebuie să*) [*Ibidem*].

Efortul analizelor în domeniul valorilor aplicative ale instituției educației oferă posibilitatea de a determina soluțiile problemelor educaționale, fapt notabil în măsura în care poate fi extrapolat asupra perspectivelor sociale ale educației. În procesul educațional se poate povesti, explica, demonstra, fără a transmite însă simțire, afectivitate, atitudine, valoare, cultură. Pentru a depăși situația actuală din educație, când încă nu s-a ajuns la recunoașterea *unui fond comun de valori pe care societatea noastră de azi să le considere ca suficient de pertinente pentru a-și întemeia pe ele atât*

programul său, cât și sistemul educațional, se impune înțelegerea faptului că nu se poate concepe educația în afara unui sistem axiologic. Există multiple motive pentru a pune din nou accentul pe dimensiunile morale și culturale ale educației, astfel încât fiecare dintre noi să poată percepe individualitatea celorlalți și să înțeleagă mersul nesigur al lumii spre unitate, dar acest proces trebuie început prin cunoașterea de sine, printr-o călătorie interioară ale cărei puncte de reper sunt cunoașterea, reflecția și practica autocriticii [54].

Sunt examinate și reiterate adevăruri faptice în raport cu personalitatea etică a pedagogului și cu normativitatea ca manifestare a eticii aplicative. Sunt analizate motive întemeiate pentru ideea că astăzi profesorul este figura centrală a reformei educaționale. Fie că își dorește sau nu acest lucru, cadrul didactic acționează în fața elevilor sub o ipostază de model. Elevul își petrece o mare parte din timp la școală, unde simbolul autorității este cadrul didactic, deci acesta posedă o influență potențială de care, poate, nici nu își dă seama. Pe de altă parte, această influență nu este întotdeauna cea intenționată de către profesor și, de multe ori, elevul preia elemente marginale, nerelevante ori negative din comportamentul cadrului didactic. Privit din acest unghi, comportamentul etic poate fi foarte bine considerat din perspectiva unui șir de principii, reziduate în mai multe cercetări și rezervând acestora unele funcții de reglare etică. Aici se înscriu următoarele principii: *principiul standardelor de performanță, principiul consecințelor logice, principiul relației dintre atitudine și comportament, principiul consecvenței comportamentale, principiul reciprocității, principiul personalizării relației.*

Pe calea reflecției analitice asupra problematicii eticii și educației, ajungem, în felul acesta la formularea următoarelor legități, și anume: ***Legitatea schimbării rolului eticienilor în procesul de externalizare a eticii (aplicate) în funcție de intruziunea ei în instituția educației și de reflecție etică din interiorul acesteia. Legătura*** dintre etică și componenta educațională este una *determinantă, necesară, repetabilă, obligatorie. Factorii care acționează* asupra acestei legături sunt următorii: *existența mai multor teorii etice; rolurile pedagogiei moralei; instrumentarea eticii; aplicabilitatea crescută a reflecției etice; gestiunea performantă a propriei persoane; dreptul la stima de sine.*

Legitatea pragmatismului eticii bazat pe imperativele mereu valabile ale relaționării în instituția educației. Legătura dintre etică și componenta educațională este una *necesară, obligatorie, esențială. Factorii care acționează* asupra acestei legături sunt următorii: *formarea comportamentului responsabil; formarea abilităților comportamentale mai mult decât cele intelectuale; universalizarea normelor de acțiune în procesul educațional; stabilirea relațiilor de comunicare pe baza reabilitării afectivului; revenirea la demnitatea umană ca ființă creatoare spiritual.*

Pentru a oferi o imagine completă a fenomenului de reconstrucție a eticii în instituția educației, în **Capitolul 4 „Condițiile de raționalitate ale reconstrucției pedagogice a eticii în instituția educației”**, este examinat contextul acesteia mediat de influența postmodernismului, abordat de J. Fr. Lyotard, H. Siebert, I. Hassan, L. Ferry, Z. Bauman, M. Cărtărescu, C. Ulrich, E. Joița, F. Podariu, E. Stan, E. Păun etc. Fiecare din aceste opinii reprezintă anumite viziuni. În plan educațional, orientările postmoderniste se concretizează în promovarea noilor educații, în reforma curriculară, în descentralizarea managerială, în abordarea personalizată a strategiilor, educația interculturală, utilizarea surselor alternative de informare, pluralitatea modelelor de

instruire, într-o pedagogie a eticii etc. Astfel, abordarea constructivistă a cunoașterii și învățării își găsește loc în acest context, mai ales pentru rolul acordat *elevului cunoscător*, strategiilor de instruire cu înaltă valoare formativă, reconsiderării rolurilor educatorului în clasă. Constructivismul sugerează relativizarea adevărului în cunoaștere, prin stimularea înțelegerii proprii. Însă tocmai acest fapt poate determina dezorientarea elevilor în cunoaștere, deoarece ei caută sprijin, îndrumare, modele, explicații, demonstrații care să fie și obiective, nu numai subiective. Ancorarea eticii în pedagogie pare să vină aici ca o soluție.

Argumentarea din acest capitol stabilește un cadru teoretic și aplicativ pentru evoluție și justifică eventualul progres în fundamentarea reconstrucției eticii în instituția educației. Aici vorbim despre competența etică, gândirea etică, autonomia și autotelegifera obiectivă, etica utilitaristă, despre instituționalizare și revenim la definirea conceptului *instituția educației*. Beneficiile instituționalizării educației constau în faptul că *pot fi prevăzute* anumite activități, fapt care eliberează actorii educației de tensiunea „căutării” și, de asemenea, se economisește timp și efort pentru luarea și aplicarea unor „acțiuni de-a gata”.

Reconstrucționismul, ca orientare, solicită școlii să-și asume *responsabilitatea construirii unei ordini sociale* în cadrul democratic, stă la bazele *meliorismului social*, iar sub impulsul dezvoltării economice și tehnologice s-a dezvoltat educația pentru eficiența socială, care utilizează *în cadrul cercetării experimentale tehnicile moderne ale statisticii matematice*, iar *în domeniul didactic instruirea programată, operaționalizarea obiectivelor, proiectarea pedagogică și testarea standardizată*.

Pentru a oferi o imagine de ansamblu reconstrucției pedagogice a eticii în instituția educației, am pus accentul pe *definirea Pedagogiei eticii*, pornind de la ideile analizate, interpretate, transformate pe parcurs, cum ar fi definirea instituției educației, a reconstrucției, caracteristicile pedagogului ca personalitate etică, educația în raport cu problematica secolului, valorile educației în context actual, orientările postmoderniste în educație etc.: *Pedagogia eticii* este domeniul care are ca obiect de studiu specific *dimensiunea funcțional-structurală* a eticii în instituția educației, abordată *metodologic* din perspectiva *finalităților specifice în dezvoltarea inteligenței etice a pedagogului*, ce vizează *formarea-dezvoltarea personalității umane a elevului* prin valorificarea corelației teorie-aplicare, conform unor *principii și legități specifice*, care reglementează desfășurarea previzibilă a acțiunilor de valorificare a eticii la nivel de proces. Pedagogia, în acest caz, *supune categoriile eticii unei analize critice* pentru a accede la o cunoaștere mai bună, chiar dacă nu este definitivă. Această cunoaștere se va baza pe o convingere reciprocă.

De asemenea, au fost formulate regulile Pedagogiei eticii, funcțiile acesteia, finalitatea și obiectivele. Considerațiile aduse au circumscris și formularea *Concepției prospective a Pedagogiei eticii*, care se înscrie, astfel, într-un cadru de posibilități obiective, iar certitudinile de opinie nu exclud apriori dezvoltarea. Componentele de bază ale acesteia sunt următoarele entități: legitățile eticii în instituția educației, abordarea socio-constructivistă a pedagogiei eticii, sistemul normativ al Pedagogiei eticii, principiul centrării tridimensionale (etica centrată pe rațiune, etica centrată pe viață/ acțiune; etica centrată pe persoană), panorama evolutivă a *personalității etice*, *Modelul pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației*, *Metodologia transcendențială a formării inteligenței pedagogice etice*, *Proiectul experimental*.

În context, *Modelul pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației* (**Fig.**

4.1.) reprezintă o *structură internalizată*, adică o structură care însușește în interior unele entități furnizate de analiza concepțiilor, ideilor, opiniilor specialiștilor în domeniu și interpretate în viziune proprie în relația *etica – fundamentarea pedagogică – controlul social – instituția educației*.

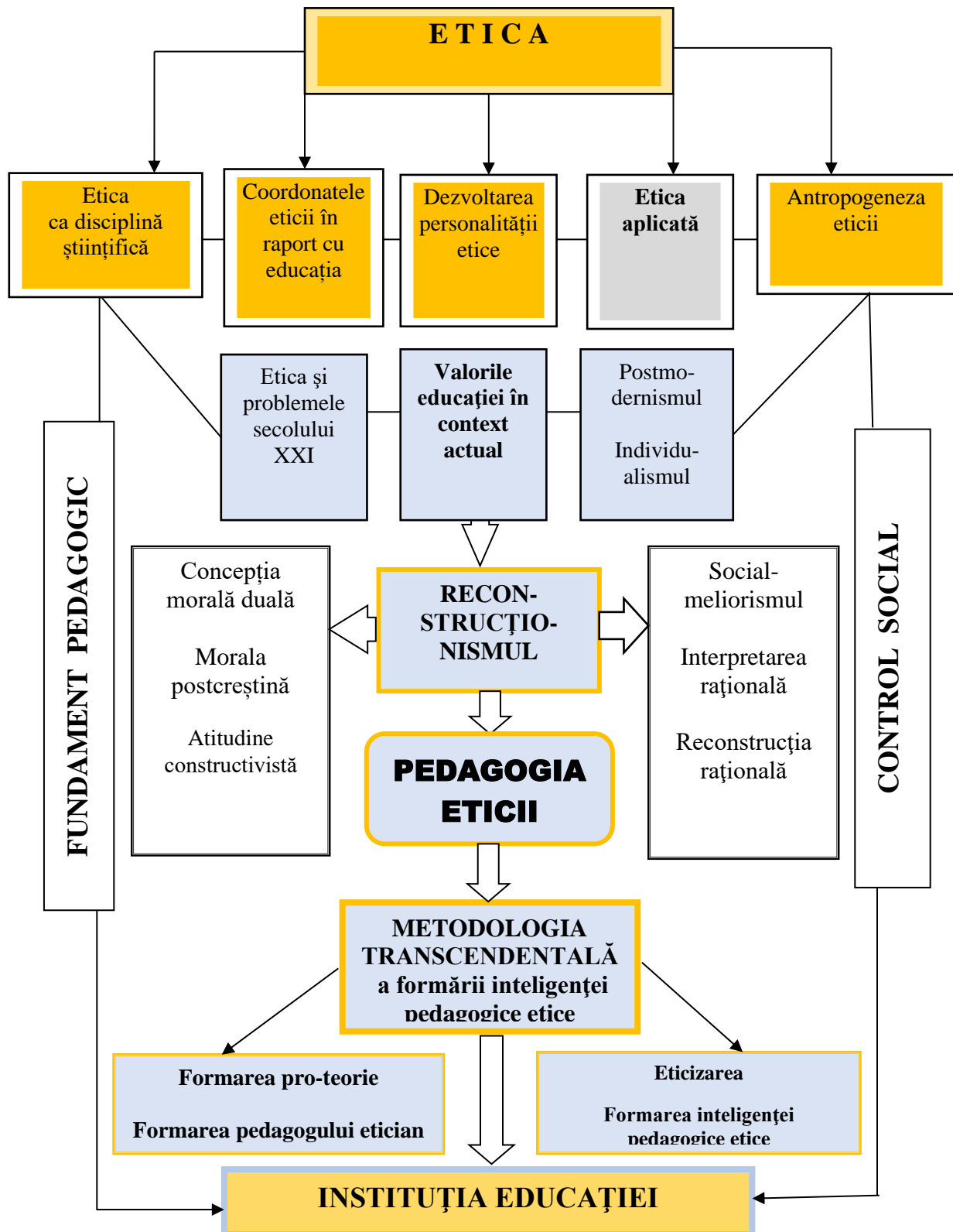

Fig. 4.1. Modelul pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației

Prin urmare, ceea ce face să observăm în Modelul pedagogic este raportul „în jos” dintre entitățile componente. Totodată, **nivelurile de referință ale Modelului pedagogic** sunt următoarele: *Etica aplicată; Contextul actual al eticii în raport cu educația; Ideea reconstrucționismului – Pedagogia eticii; Metodologia transcendențială – inteligența pedagogică etică.*

Dacă luăm în considerare elementele importante ale pedagogiei eticii, atunci linia de acțiune formativă poate fi axată pe *formarea inteligenței pedagogice etice (IPE)*, ca răspuns la problematica educației actuale, în care tensiunea dintre material și spiritual atinge un nivel problematic. Or, în acest cadru de referință, inteligența pedagogică etică presupune o capacitate a pedagogului de a discerne și a alege între diferite alternative, luând hotărârea cea mai potrivită; de a separa ceea ce este valoros de ceea ce este lipsit de valoare într-o acțiune sau într-un comportament; de a alege ceea ce este necesar pentru desfășurarea unei activități didactice de ceea ce este irelevant pentru această activitate. Produsul inteligenței pedagogice etice este autoguvernarea mentală, astfel ca gândurile și acțiunile cadrului didactic să fie coerente și adecvate nevoilor de educație în aspect etic.

Capitolul 5 „Investigații practice ale experiențelor de valorificare a pedagogiei eticii” prezintă experimentul pedagogic realizat, care a reconfirmat faptul că e nevoie de o formare a inteligenței pedagogice etice. Totodată, diferitele acțiuni experimentale, bazate pe *Metodologia transcendențială de formare a inteligenței pedagogice etice*, au în obiectiv noile orientări în educație. Este un demers „de centru”, din care segmente întregi se desfășoară în acțiuni bine conturate. Acest instrument nou își ilustrează capacitatea de prestație *pentru și în* cadrul instituției educației.

La fel, în capitol sunt prezentate instrumentele elaborate și implementate în experimentul pedagogic, având *etapele: preexperiment, constatare, formare și validare*, cu analiza datelor experimentale obținute pe un eșantion de 1012 subiecți, dintre care: 314 incluși în preexperiment și 698 participanți în fazele de bază ale experimentului, publicul țintă fiind cadre didactice/manageriale, angajate într-un proces de dezvoltare profesională în cadrul Institutului de Științe ale Educației, or. Chișinău. La experimentul de formare au participat 403 subiecți. Cele 33 de grupe selectate au corespuns ordinului de înmatriculare.

Menționăm că experimentul pedagogic este unul specific, realizat pe parcursul cursurilor de trei săptămâni (în grupele de perfecționare) și la unele discipline de studiu (în grupele de masterat), fiind definit în cercetarea experimentală ca *experiment natural, teoretico-practic, de scurtă durată, de design experimental intrasubiecți*, organizat și realizat *sistematic, extensiv*, bazându-se pe metoda chestionarului, testelor, trainingului, metoda observației sistematice etc.

Rezultatele chestionarului din preexperiment sunt reprezentate în următorul tabel (Tabelul 5.1.):

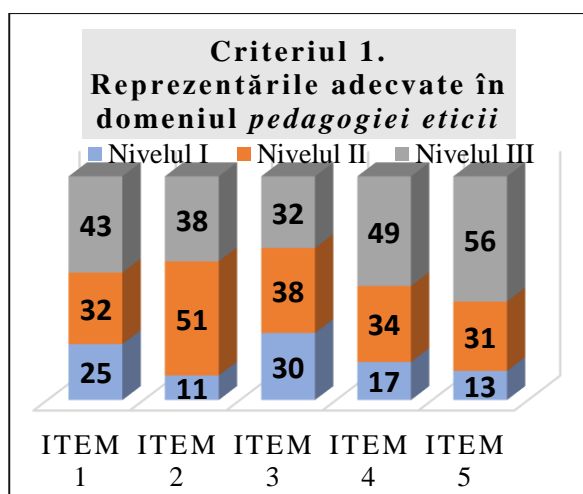
Tabelul 5.1. Rezultatele chestionarului de diagnosticare

Grupa / nivelul	Nivelul I (atins)		Nivelul II (posibil de atins)		Nivelul III (necesită formare)		TOTAL	
	subiecți	%	subiecți	%	subiecți	%	subiecți	%
11	30	10 %	70	22 %	214	68 %	314	100

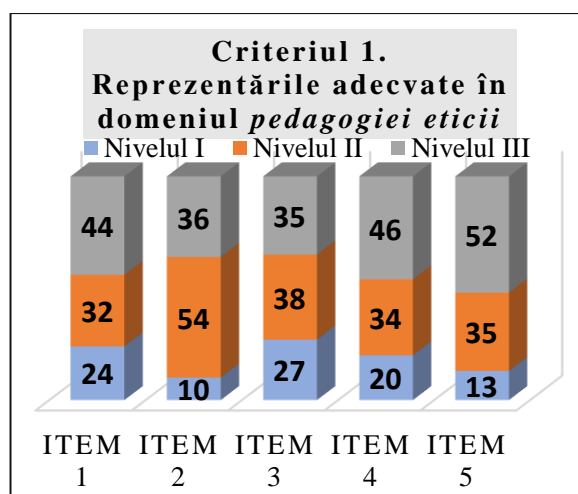
Sintetizând cele relatate mai sus, conchidem că abordarea eticii din perspectivă filosofică și pedagogică este improprie, filtrul noțional fiind unul destul de „găurit”. Aplicarea chestionarului-expres din preexperiment a facilitat determinarea a **șase criterii de bază** pentru elaborarea instrumentelor utilizate în fazele experimentului de constatare, formare și validare: 1. *Reprezentările adecvate în domeniul pedagogiei eticii*; 2. *Adecvarea conținuturilor valorificate la necesitățile profesionale*; 3. *Transpunerea conținutului în repere de formare a inteligenței pedagogice etice*; 4. *Dimensiunea instrumentală a conținutului valorificat*; 5. *Calitatea judecăților formulate*; 6. *Impactul semnificativ*.

Etapa de constatare **Epistemologia eticii** a avut ca scop examinarea nivelului de esențializare a eticii de către subiecții experimentali ca disciplină teoretică și interpretarea eticii ca valoare, prin aplicarea a două probe practice (Proba A. Testul cu alegere multiplă (15 itemi) și Proba B. Chestionarul (7 itemi)). La fel, pentru estimarea rezultatelor, itemii s-au elaborat în corelație cu un șir de indicatori care se raportează la primele *cele șase criterii*. Prin *probele practice A și B* s-a examinat atât *nivelul cognitiv* cât și *cel atitudinal*. Nivelurile de referință s-au determinat în baza baremelor de corectare și acordare a punctajului: Nivel I (înalt); Nivel II (mediu); Nivel III (necesită formare).

Pentru a avea o viziune despre rezultatele privind situația relevată conformă cu **Criteriul 1. Reprezentările adecvate în domeniul pedagogiei eticii**, prezentăm figurile Fig. 5.1. și Fig. 5.2.

Fig. 5.1. Rezultatele Probei A (Criteriul 1, Constatare - LE)

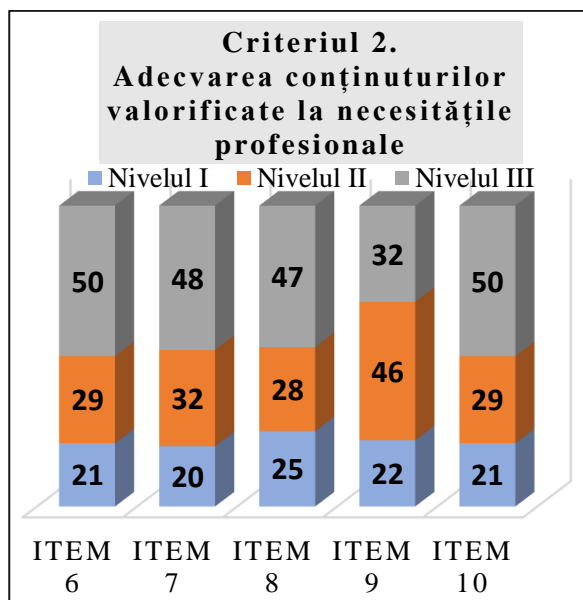
Fig. 5.2. Rezultatele Probei A (Criteriul 1, Constatare - LC)

Prin urmare, aceste date denotă că la **primul item**, *Cum credeți, cum mai poate fi numită etica*, subiecții din LE manifestă încredere privitor la semnificații ale eticii mai mult cu 1% decât subiecții din LC.

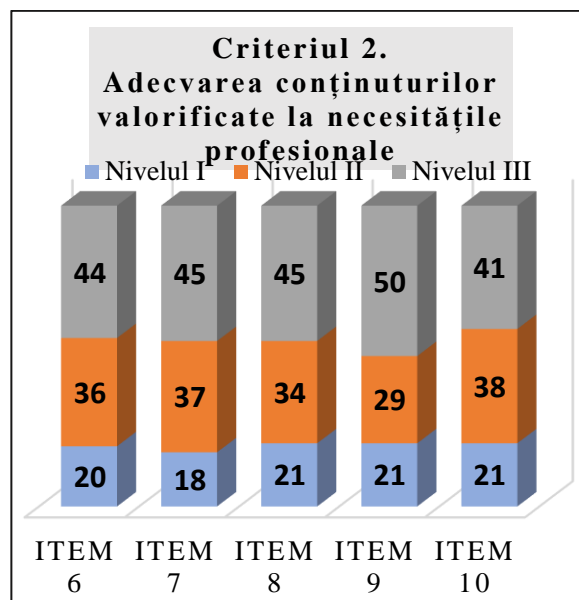
În ce privește **ceilalți itemi ai aceleiași probe**, se constată o diferență nesemnificativă între cele 2 loturi în cunoașterea de către subiecți a aspectelor și personalităților care au cercetat etica: la nivelul I – 1 %, la nivelul II – 3%, și la nivelul III – 1%; subiecții demonstrează că pot atribui eticii conotații teoretice, diferența procentuală fiind de 3%; se observă că se păstrează acea diferență de 3% între loturile

experimentale, în faptul că respondenții sunt convinși că noțiunile de etică și morală se deosebesc; se atestă o diferență de 4 % la nivelul II și III, procentul de la nivelul III fiind destul de mare – peste 50%, ceea ce confirmă că subiecții necesită formare în a putea să decidă privitor la corelaționarea eticii cu alte elemente esențiale, în contextul pedagogiei.

Rezultatele pentru **Criteriul 2. Adecvarea conținuturilor valorificate la necesitățile profesionale**, sunt următoarele: (Fig. 5.3. și Fig. 5.4)

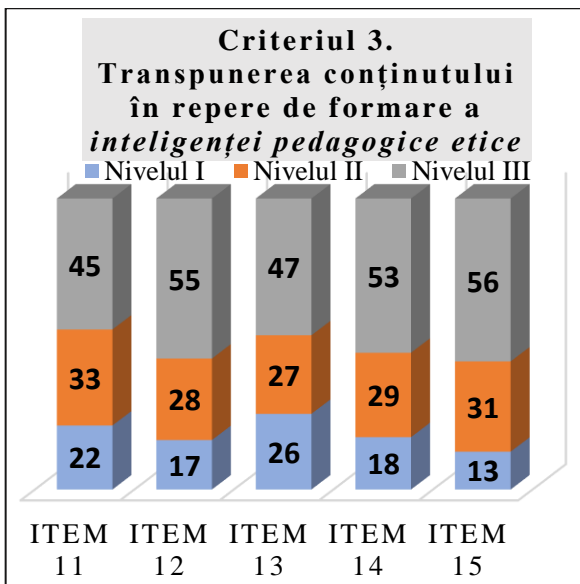
Fig. 5.3. Rezultatele Probei A (Criteriul 2, Constatare - LE)

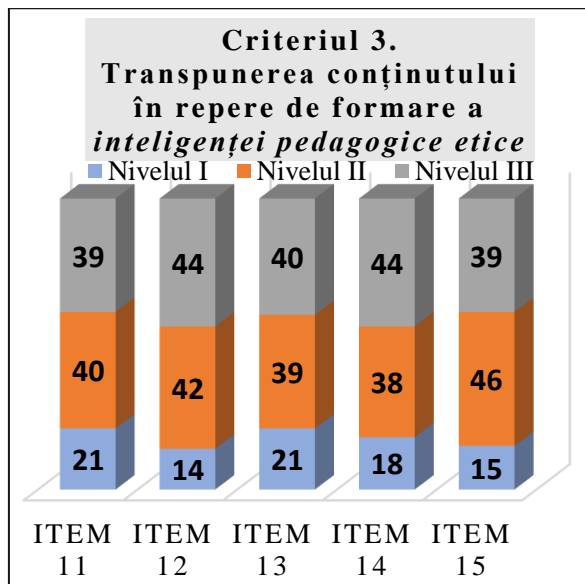
Fig. 5.4. Rezultatele Probei A (Criteriul 2, Constatare - LC)

Astfel, constatăm că subiecții experimentali din ambele loturi experimentale, în mare parte, în medie de circa 50%, necesită mai mult efort pentru ca mai ușor: să înțeleagă că *etica descriptivă* este în relație cu aspecte pedagogice, profesionale și sociale; să manifeste gândire critică privitor la identificarea elementului determinant al *datoriei morale* în contexte profesionale; să cunoască conceptele *autolegiferare, autonomie, libertate și datorie*; să aibă capacitatea de a relaționa *acțiunea morală* cu elemente pedagogice, profesionale și să conștientizeze importanța abordării kantiene privind etica, morala și deontologia profesională.

Analizând rezultatele referitoare la **Criteriul 3. Transpunerea conținutului în repere de formare a inteligenței pedagogice etice**, datele sunt prezentate în Fig. 5.5. și Fig. 5.6. S-a constatat, pentru lotul de control, o pondere puțin mai ridicată cu 3-4% la nivelul II, în comparație cu celelalte criterii. Aceasta, de fapt, ne permite să deducem că poate subiecții nu conștientizează până la capăt semnificația conceptelor abordate, dar depun efort pentru a da dovadă de interes în promovarea valorilor etice; a putea să analizeze critic relațiile eticii cu alte științe sau domenii; a avea o viziune în raport cu valoarea „Binele” și alte noțiuni; a avea curajul de a distinge cele mai importante perechi de valori morale și a putea să adopte o poziție corectă față de ce ne învață etica.

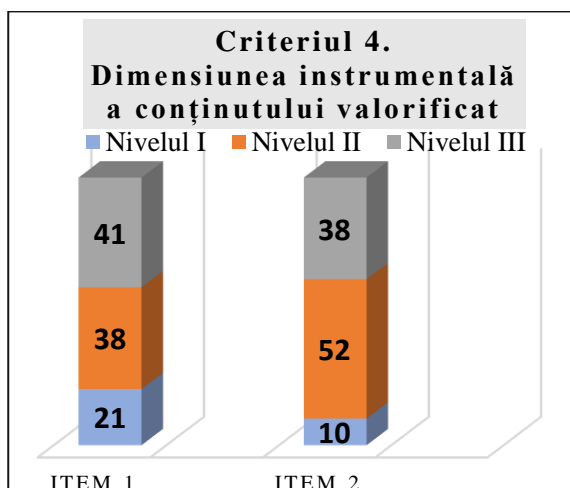

Fig. 5.5. Rezultatele Probei A (Criteriul 3, Constatare - LE)

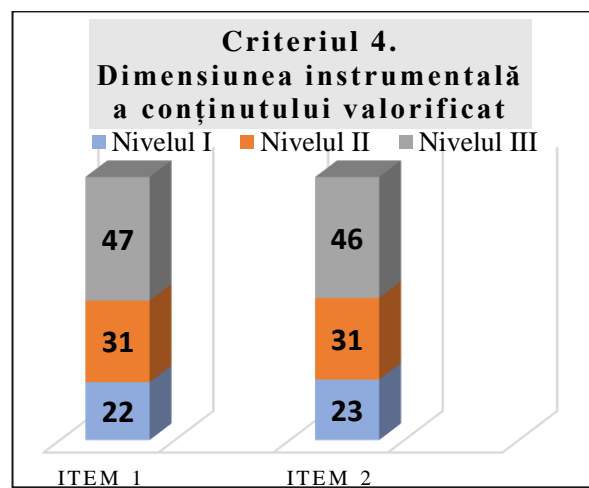

Fig. 5.6. Rezultatele Probei A (Criteriul 3, Constatare - LC)

Răspunsurile subiecților experimentali la *Proba practică B*, pentru **Criteriul 4. Dimensiunea instrumentală a conținutului valorificat**, relevă clar că circa 50 % de subiecți nu cunosc specificul eticii, nu o pot identifica corect, nu cunosc specialiștii care au abordat problematica eticii, nu știu domeniile de referință ale eticii. În faza inițială a manifestării nivelului de cunoaștere s-a constatat că subiecții care sunt depășiți de cunoașterea epistemologică nu s-au implicat în abordarea eticii, demonstrând un non-răspuns evident. În schimb, subiecții pregătiți sub aspect cognitiv și intelectual și cu disponibilități de deschidere cognitivă conștientizează într-o oarecare măsură cerințele sarcinii și își asumă responsabilitatea asupra soluției adoptate.

Fig. 5.7. Rezultatele Probei B (Criteriul 4, Constatare - LE)

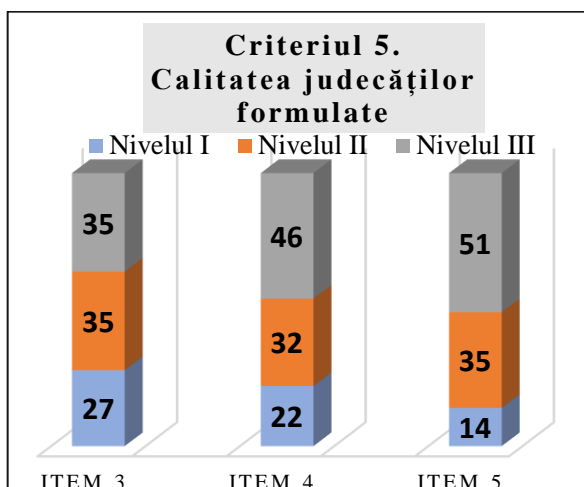

Fig. 5.8. Rezultatele Probei B (Criteriul 1, Constatare - LC)

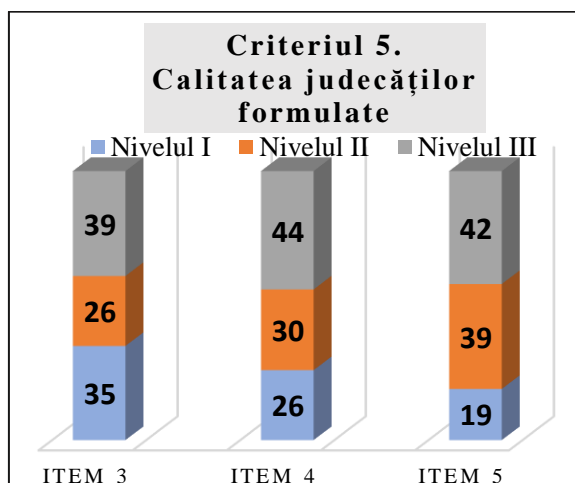
Cu referire la **Criteriul 5. Calitatea judecăților formulate**, rezultatele sunt următoarele: subiecții experimentali au demonstrat în ce măsură conștientizează că, în

raport cu sine, trebuie să se abțină de la lucruri imorale; cât de bine pot să rezume că, în raport cu alții, sunt obligați moral să arate ce trebuie să nu facă, sau să se abțină să facă, oricând, oricare dintre noi, indiferent de situație și la ce nivel manifestă convingere în interpretarea ideii neokantiane „Înapoi la Kant...”.

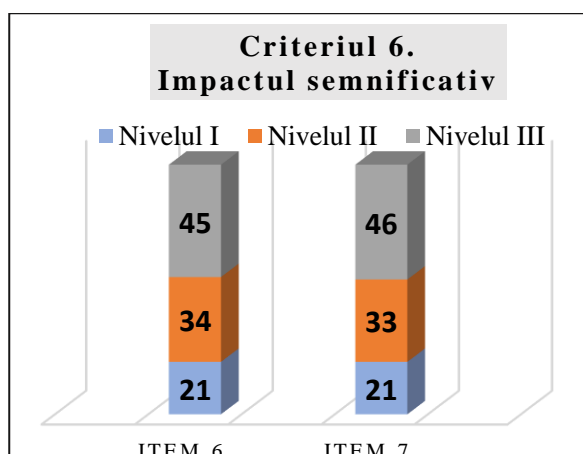

Fig. 5.9. Rezultatele Probei B (Criteriul 5, Constatare - LE)

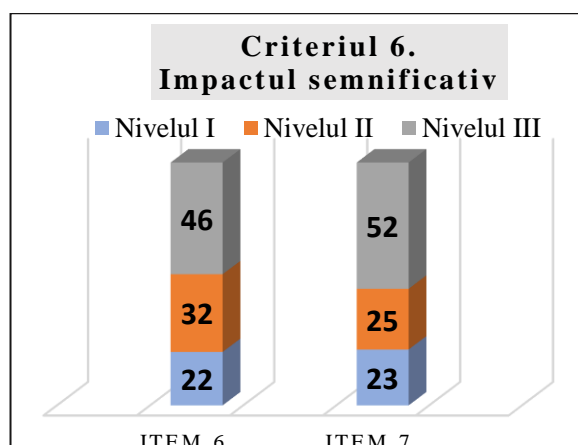

Fig. 5.10. Rezultatele Probei B (Criteriul 5, Constatare - LC)

Pe baza rezultatelor de la **Criteriul 6. Impactul semnificativ**, s-a constatat că o bună parte dintre subiecți care au demonstrat nivelul III în produsele completate, prin formare, ar putea ușor să manifeste interes și grijă în relatarea efectelor pozitive și negative produse de unele coordonate actuale ale eticii valorilor, care vizează „eroziunile produse de manipulările și dezinformările mai mult sau mai puțin intenționate ale actelor morale de astăzi” (T. Sârbu) și să demonstreze, insistent și încrezător, previziunile despre omul etic raportat la situația reală în societate.

Fig. 5.11. Rezultatele Probei B (Criteriul 6, Constatare - LE)

Fig. 5.12. Rezultatele Probei B (Criteriul 6, Constatare - LC)

Așadar, pentru ca subiecții să atingă substanțial nivelul I și II e nevoie de antrenarea lor în activități de relatare a atitudinilor vizavi de contextualizarea pedagogică a eticii. Aceste rezultate analizate se pot atribui la valorificarea și valorizarea insuficientă a competenței etice și a inteligenței pedagogice etice în

instituțiile de învățământ.

Unitățile de conținut din **experimentul de formare** constituie cinci **etape**, care sunt parcurse în baza unor *instrumente metodologice* specifice, sarcinile fiind structurate și incluse în *Caietul de sarcini*: **Etapa 1. Etica ca disciplină științifică**; Instrument formativ: *metoda diaporematică*; **Etapa 2. Coordonatele eticii**; Instrument formativ: *metoda diaporematică*; **Etapa 3. Educația și probleme ei**; Instrument formativ: *metoda coerentistă*; **Etapa 4. Postmodernism și etică**; Instrument formativ: *metoda cazuistică*; **Etapa 5. Pedagogia eticii**; Instrument formativ: *studiul de caz*.

Organizarea activităților educaționale s-a realizat diferit ca număr de ore, în dependență de cursul predat:

În cadrul cursurilor de perfecționare:

- Cursul *Contextualizarea eticii în procesul educațional*: 16 ore total (4 ore contact direct și 12 ore studiu individual);
- Cursul *Managementul culturii organizaționale*: 40 ore total (10 ore contact direct și 30 ore studiu individual);
- Cursul *Deciziunea managerială*: 40 ore total (10 ore contact direct și 30 ore studiu individual);

În cadrul studiilor de masterat:

- Cursul *Etica și deontologia profesională*: 120 de ore (32 ore contact direct și 88 ore studiu individual)

Experimentul de validare s-a realizat pe un eșantion de 698 de cadre didactice /de conducere, care au participat în fazele experimentului pedagogic de constatare (LE și LC) și de formare (LE).

În vederea validării rezultatelor obținute în urma experimentului pedagogic de formare, au fost realizate două probe: Proba 1. Test cu alegere multiplă (10 itemi) și Proba 2 care a inclus un item eseu structurat pe baza unor indicatori.

Itemii din testul de validare experimentală s-au identificat în corelație cu cele șase criterii și raportându-se la indicatorii stabiliți.

În această ordine de idei, prin reflecție cognitivă, subiecții experimentali au demonstrat nivelul lor de cunoaștere aplicativă a esenței pedagogiei eticii.

Analiza rezultatelor obținute la această probă experimentală s-a realizat în baza unui barem, stabilindu-se nivelurile în dependență de punctaj: Nivel I (înalt); Nivel II (mediu); Nivel III (necesită formare).

Examinarea rezultatelor de la **Criteriul 1. Reprezentările adecvate în domeniul pedagogiei eticii**, relevă următoarele date: se atestă o creștere a procentajului subiecților: la nivelul I - de la 19 % (la constatare) la 43% în LE, diferența fiind de 24 unități procentuale, iar în LC – de la 19% (la constatare) această creștere fiind doar de 1 unități procentuale. Pentru nivelul II, la fel se observă o creștere: în LE, de la 37% (la constatare) la 43% la validare; în LC, de la 39% (la constatare) la 46% la validare. E relevant faptul că în acest fel procentul de la nivelul III puțin a descrescut. Aceste unități procentuale de creștere denotă că o bună parte dintre subiecți manifestă încredere în argumentarea alegerii privitor la valorificarea pedagogică a eticii și pot distinge corect aspecte formative ale propriului *eu etic* al elevului.

Rezultatele de la **Criteriul 2. Adecvarea conținuturilor valorificate la necesitățile profesionale**, denotă că, comparând datele de la experimentul de constatare cu cele din experimentul de validare, se observă creșterea procentuală de la

21% la 45% pentru nivelul I (LE), iar în LC este o descreștere de la 20% la 17%.

Comparând rezultatele între loturile experimentale, la fiecare item, se observă o diferență de 24 unități procentuale la nivelul I (în medie: 45% în LE și 21% în LC) și de 2 unități la nivelul II (40% în LE și 42% în LC).

În contextul **Criteriului 3. Transpunerea conținutului în repere de formare a inteligenței pedagogice etice**, examinând, prin comparație, datele de la experimentul de constatare cu cele de la validare, se atestă o creștere la nivelul I: de la 19% în LE și 18% în LC (constatare), la 48% în LE și 21% în LC (validare). La nivelul II, la fel se observă o creștere: de la 30% în LE și 40% în LC (la constatare) la 39% în LE și 40% în LC (la validare).

Datele statistice de la **Criteriul 4. Dimensiunea instrumentală a conținutului valorificat**, ne permit să menționăm o creștere procentuală la criteriul 4 în LE de la 15 % la constatare, la 25% la validare, dar în LC se observă o descreștere la acest nivel: de la 22% (constatare) la 16% (validare). Această denotă că cele 6% de subiecți s-au poziționat la nivelul II. Prin urmare, pentru a scoate în evidență în ce măsură subiecții experimentali pot reliefa aspectele importante ale pedagogiei eticii și sunt încrezători în stabilirea relației de interdependență între pedagogie și etică, propunem următoarele exemple cu argumentări, în jurul cărora aderă părerile grupurilor experimentale:

- Pedagogia și etica trebuie să fie corelate (NUR25);
- Să nu se confunde etica pedagogică cu pedagogia eticii (ȘF 29).

Pentru **Criteriul 5. Calitatea judecăților formulate**, se atestă o creștere procentuală. Pentru nivelul I: în LE, de la 21% (constatare) la 33% (validare), iar în LC, se atestă o descreștere la nivelul I și o creștere la nivelul II - 32% (constatare) și 42% (validare). Menționăm că în cazul acestui criteriu rezultatele remarcă o situație mai bună în LE. Subiecții au demonstrat că pot explica convingător cum poate fi valorificată pedagogia eticii și sunt mai siguri în recunoașterea unei armonii între conceptul pedagogia eticii și funcția ei de bază.

Argumentarea statistică a rezultatelor pentru **Criteriul 6. Impactul semnificativ**, evidențiază o creștere la nivelul I, în LE cu 12 unități procentuale și în LC – cu 3%. Prin urmare, subiecții experimentali au confirmat că sunt mai responsabili în analiza efectelor pozitive și negative, primare și secundare pe termen lung, produse de către pedagogia eticii în mod direct sau indirect, intenționat sau neintenționat și sunt mai atenți în ce privește corectitudinea ortografică, punctuațională, lexicală, gramaticală a textului.

Exemplele ce urmează constituie o consemnare la cele relatate statistic de către majoritatea subiecților din loturile experimentale:

în LE:

- Pedagogia eticii este o politică educațională a modalității cum poate fi ființa umană modelată comportamental (HF33);
- Pedagogia eticii este o știință de socializare, cu menirea de a-l face pe elev să știe cum să se comporte (BM20);

în LC:

- Pedagogia eticii este un obiect de studiu ce ține de educație și de morală a unei personale, ce indică cum să promovăm și să formăm o personalitate cu morală înaltă.

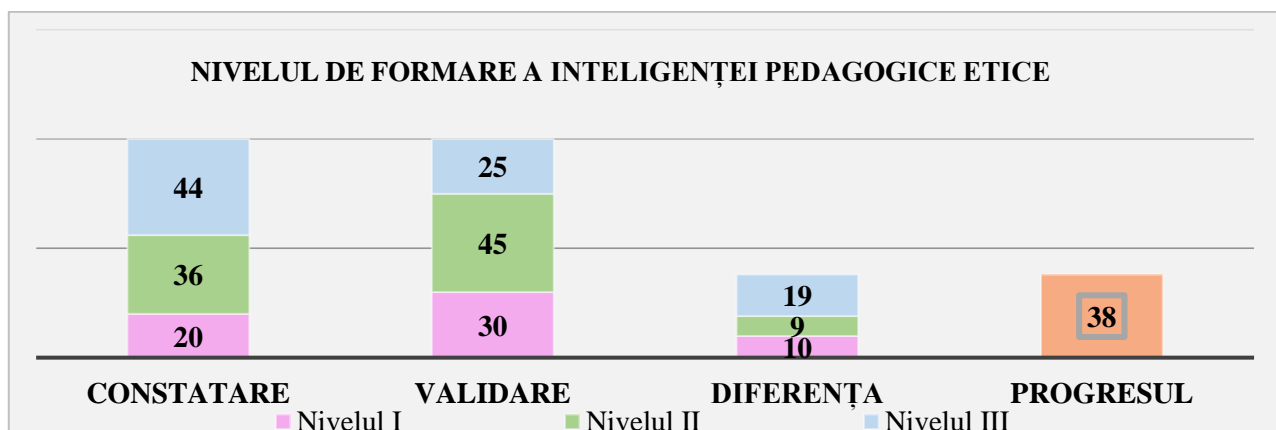
În această ordine de idei, s-a demonstrat faptul că rezolvarea individuală a probelor formative constituie o componentă de bază în configurarea *inteligenței*

pedagogice etice. S-a confirmat astfel ideea că modelarea unui cadru didactic/de conducere cu inteligență pedagogică etică constituie o etapă importantă în procesul complex de personalizare a pedagogiei eticii, de instituționalizare a acesteia. Procesele de conștientizare a pedagogiei eticii sunt mediate de procesele de construire a cunoașterii, de modul specific în care profesorii percep, gândesc, interpretează, vehiculează informații, tehnologii, soluții pentru sarcini și probleme.

Eficiența și reușita activității cadrelor didactice/de conducere în perspectiva promovării pedagogiei eticii depind în mare parte de implicarea acestora, de competența reflexivă și operativitatea gândirii lor, de recunoașterea personală a contribuțiilor și rezultatelor activității, satisfacerea participării și reușitei individuale.

Corelarea rezultatelor experimentului pedagogic de formare cu datele furnizate de celelalte activități realizate pe parcurs (observarea, convorbirile, discuțiile), precum și cunoașterea directă a realității formative au evidențiat și alte aspecte relevante, dintre care putem menționa următoarele: orientarea profesorilor ca să găsească răspunsuri la problemele dezvoltării lor profesionale din diverse surse informaționale, în baza diverselor repere; ghidajul spre elaborarea variantelor de răspuns a cadrelor didactice, pentru a putea valorifica esențialul în domeniul pedagogiei eticii, îi formează profesorului siguranța opțiunii sale în raport cu multitudinea de variante posibile; consemnează o viziune personală în raport cu activitatea, gândirea, mentalitatea sa personală și profesională.

Așadar, s-a concluzionat că întregul demers metodologic de formare a inteligenței pedagogice etice, sub ghidajul formatorului, s-a structurat într-o consecutivitate de completare treptată. Validarea pe cale experimentală a *Metodologiei transcendente a inteligenței pedagogice etice* a permis stabilirea nivelului de impact al acesteia, fiind în creștere cu 38%, ceea ce demonstrează importanța demersului întreprins.

Fig. 5.13. Distribuția rezultatelor finale privind nivelul de formare a inteligenței pedagogice etice

Probele aplicate au avut un pronunțat caracter formativ în aspectul inteligenței pedagogice etice și au fost extinse de la cunoaștere la integrare, cadrele didactice/manageriale fiind încurajate în autogovernare.

S-a ilustrat, de asemenea, că, în diversitatea lor, probele experimentale au oferit interpretări măsurabile ale succesului cadrelor didactice/manageriale, prezentând unele aspecte cantitative și calitative ale nivelului verificat în raport cu indicatorii stabiliți pentru fiecare item în corelație cu criteriile de bază.

Lucrarea se finalizează cu sintetizarea ideilor și rezultatelor epistemologice și experimentale esențiale ale cercetării în **Concluzii generale și recomandări**.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analizele operate pe parcurs din diverse perspective teoretico-aplicative (filosofice, pedagogice, antropologice, logice, psihologice, sociologice, culturologice, teologice) conferă coerență demersului interpretativ, delimitând concis obiectul analizei, cuprinzând cât mai mult din fenomenul abordat științific. Traversarea analitică a fenomenului eticii în domeniul pedagogic, înțelegerea și descrierea acestuia în funcționarea lui complexă, cuprinderea într-o viziune integratoare, evidențierea diversității reale a eticii din perspectivă pedagogică, multitudinea de interpretări ne-au condus la formularea următoarelor concluzii.

1. Analiza elementelor contradictorii ale binelui și răului, ca mod *de a face*, mod *de a crede*, mod *de a fi*, ne-au permis a aborda etica ca pe o disciplină derivată din filosofie și teologie, care studiază aspectele ideale ale comportamentului uman. S-a constatat că etica are trei *subdiviziuni principale*: descriptivă, normativă (generală și aplicată) și metaetica, fapt relevant pentru domeniul educației, în special *etica aplicată*. Abordând relația dintre *etică și morală*, s-a dedus că etica este considerată *știință a comportamentului, a principiilor practice*, iar morala este considerată totalitatea mijloacelor pe care le folosim pentru ca să conviețuim omenește; ansamblul prevederilor concrete. Este relevant faptul că respectăm morala în viața privată și etica în viața publică. Într-un sens generic, *etica este o teorie asupra moralei*. *Morala are o semnificativă componentă emoțională*. **În ceea ce privește ilustrarea problemelor teoretice în etică, urmând modelul sintezelor existente, s-a remarcat faptul că** discursul etic se poate orienta către definirea ansamblului de principii, virtuți și atitudini recunoscute de comunitate (Capitolul 1, subcapitolul 1.1.).
2. **Prin raportarea la problemele educației la momentul actual, s-au adus dovezi pentru faptul că**, în termeni economici și sociali, progresul a adus cu sine *sentimentul deziluziei*. Or, implicațiile unui asemenea fenomen constituie una dintre provocările intelectuale majore ale secolului XXI. Pe fondul creșterii interdependenței dintre oameni și al *globalizării problemelor*, se pune sarcina să învățăm să trăim împreună. **Problema participării** este fundamentală pentru democrație și constituie o provocare pentru instituția educației în actualitate. S-a definit **instituția educației** ca o *tipizare a activității educaționale, ca un bun comun al grupului social al educației, care impune/prescrie anumite acțiuni, are o istorie comună și care controlează comportamentul uman în cadrul grupului respectiv*. În contextul tensiunilor dintre spiritual și material în instituția educației, educația are rolul de a încuraja pe fiecare individ să acționeze conform propriilor tradiții și convingeri și în deplinul respect al pluralismului, să își ridice mintea și spiritul pe planul universalului și, într-o anumită măsură, să își depășească propriile limite. Se impune în mod firesc elaborarea unei viziuni care să conserve tot ce avem mai bun valoric și care să deschidă axiologic spre dezvoltarea valorilor democratice, prin creație spirituală originală (Capitolul 1, subcapitolul 1.2.).
3. Din argumentele formulate în raport cu domeniul moralei, a reieșit ideea că, dacă vrem să întemeiem o *morală autentică*, independentă de contexte particulare, de înclinații și dorințe individuale, atunci suntem obligați să admitem ca fundamentală existența *voinței libere*. *Voința liberă*, la rândul ei, înseamnă capacitatea de a *acționa autonom*, adică acea capacitate care permite să ne fim *propriul legiuitor*, să

discernem între bine și rău, să stabilim normele după care urmează să trăim. Lumea moralității se suprapune celei a libertății. S-a conchis că morala kantiană este una de tip *raționalist* și este o *morală a datoriei*. Motivația de bază a moralei datoriei este derivată, potrivit lui Kant, din stipularea existenței unui *scop în sine*. Kant delimitează două scopuri în sine: viața și umanitatea din persoana oricărei ființe omenești și întemeiază *imperativul practic*, care a reperat acțiunile experimentale ulterioare cercetării teoretice: Etica de tip kantian are o mare influență până astăzi, fiind una *de natură deontologică* un act este moral dacă agentul acționează conform principiilor și normelor morale (a imperativului categoric, a celui practic și a celor ipotetice). De asemenea, etica lui Im. Kant este o *etică a datoriei raționale*. Rămân până azi valoroase pentru orice etică, inclusiv pentru cea în pedagogie, următoarele idei kantiene: considerația egală pentru orice persoană, în baza apartenenței sale la umanitate; delegitimarea tratării oamenilor ca simple mijloace pentru interesele altora (Capitolul 2, subcapitolul 2.1.).

4. Pentru a înțelege situația eticii în condițiile de evoluție a societății omenești, au fost prezentate determinările ei interne, și anume relația cu valorile. S-a argumentat că valoarea se încadrează în sfera emoțională a omului, ea poate fi cuprinsă în actele cunoașterii, însă doar secvențial. Valorile se simt, se trăiesc. Or, anume *trăirea valorii este cea care conferă valoare valorii*. Ancorarea în preocupările pentru evidențierea esenței valorii a fost transpusă în următoarele elemente: valoarea ca trăire subiectivă (psihologizarea valorii); valoarea ca o calitate raportată lucrurilor (cosmologizarea valorii); valoarea ca un concept (raționalizarea valorii). Logica raționamentului a generat, inevitabil, formularea unor idei pentru domeniul educațional. Un cadru relevant al expunerii îl reprezintă prezentarea valorilor morale imperative, sub forma lui *trebuie* sau *nu trebuie*, numite *datorie* și *obligație morală* (Capitolul 2, subcapitolul 2.2.).
5. **Prin convergență analitică**, am subscris la ideea că etica ne învață cum să gândim, nu ne învață ce să gândim. La fel ca moralitatea, etica nu este un fenomen absolut. Sunt însă cazuri în care etica are valoare morală și moralitatea are valoare etică. Este evident că este aproape *imposibil să separăm complet etica și moralitatea*. Constatăm că există circumstanțe când etica și moralitatea sunt idei similare, însă în adevăratul sens al cuvântului acestea sunt fenomene diferite. În încercarea de a o explica, am afirmat că *etica este o disciplină socio-umană*, îndrumătoare și prescriptivă, bazată pe principiile deliberării și alegerii, vizând natura personalității. Este o *filosofie morală* în planul acțiunii guvernate de reguli, norme, principii, având o semnificativă funcție educațională, în scopul determinării și autodeterminării omului de *a face o fundamentală alegere*, în temeiul rațiunii și al voinței bune, de partea devenirii sale ca ființare specific *umană*. În ceea ce privește conceptul de *deontologie*, s-a precizat că aceasta este o *știință particulară*, desprinsă din etică (Capitolul 2, subcapitolul 2.3.). Urmărind calea evoluției ființei umane până la persoană umană, în vederea ilustrării problemelor de etică, a fost consemnată o *panoramă evolutivă a persoanei etice*. O asemenea reconstituire s-a bazat pe o selecție de idei directe, care au o funcție orientativă (Capitolul 2, subcapitolul 2.4.).
6. În contextul abordărilor discursive s-a constatat că etica aplicativă formată, așadar, dintr-un șir de domenii *analizează filosofic cazuri, situații, dileme relevante* pentru lumea reală. În procesul general de trecere spre relativism moral, educația trebuie să ajute la *formarea unui nou umanism* cu o componentă etică esențială și să contribuie la cunoașterea și respectarea culturii și valorilor spirituale ale diferitelor

civilizații, ca o contragreutate la o globalizare. Un rol esențial, în acest cadru de referință, revenindu-i eticii aplicate. În stadiul actual, în practica educației se uită că valorile morale, înainte de a fi difuzate social, inclusiv prin educație și formare, trebuie create și instituite de către oameni care au capacități și competențe sociale dezvoltate prin educație. În teoria și, mai ales, în practica educației, nu își găsește loc inteligența etică. În condițiile unei societăți aflate în tranziție și în care se produc rapide schimbări, calea de soluționare a problemei apare astfel: valorificarea persoanei subiectului educației, ca ființă inteligentă și creatoare spiritual. Reieșind din afirmația că personalitatea cadrului didactic joacă un rol decisiv în eficientizarea educației, influențând rezultatele procesului de învățare, s-a determinat orientarea cercetărilor spre profilul profesorului, spre identificarea acelor trăsături de personalitate care influențează randamentul de învățare al elevului. S-a constatat că există numeroase *clisee comportamentale* etice ale cadrelor didactice. *Comportamentul etic* poate fi considerat din perspectiva unui șir de principii: **principiul standardelor de performanță, principiul gestiunii situațiilor de criză educațională, principiul personalizării relației** etc. (Capitolul 3, subcapitolele 3.2 și 3.3.).

7. În contextul abordat, a fost analizată interpretativ *normativitatea funcțională*, care se referă la competența cadrelor didactice în activitatea de proiectare și desfășurare a procesului educațional. Normativitatea didactică are o funcție imperativă (trebuie /nu trebuie) având o valoare procedurală, deoarece ghidează comportamentul educatorului și pe cel al elevului, asigurând o anumită eficiență la nivelul performanțelor școlare. Un rol aparte îl au *normele de consens* (negociabile) care se instituie prin înțelegere între profesor și elev, ca norme morale. Fiecare profesor negociază cu elevii norme care, alături de cele didactice, contribuie la eficientizarea procesului de învățare. Se înțelege că orice normă se adresează unui *agent liber*, care *poate* să facă anumite lucruri, *fără a fi nevoit* să le facă. Prin urmare, o normă rațională are menirea să determine agentul liber, să se conformeze unui anumit model de acțiune, întrucât acest model este socialmente dezirabil, dar nu este întotdeauna urmat în mod spontan de către toți indivizii (Capitolul 3, subcapitolul 3.4.).
8. În perspectiva câmpurilor problematice abordate se înscrie ***Pedagogia eticii***, ca o nouă direcție de cercetare. Între *etică și Pedagogia eticii* se stabilește o relație de tipul original-copie. În procesul educațional etica este reflectată ca prototip. Pe de o parte, s-au formulat argumente pentru afirmarea unei pedagogii constitutive a eticii, iar pe de altă parte, s-a stabilit relația dintre pedagogia teoretică și pedagogia practică a eticii. Au fost dimensionate *regulile, principiile, funcțiile, finalitatea, obiectivele Pedagogiei eticii*, formulată *Concepția prospectivă a Pedagogiei etice*, fundamentată pe un șir de dimensiuni integrate funcțional, ilustrând că valorificarea pedagogică a eticii face parte dintr-un context educațional de mare complexitate filosofică, psihologică, antropologică, culturală. Această concepție se bazează pe ideea privilegiată că nu atât comportamentul constituie etica, ci consecințele acestui comportament și semnificațiile lui existențiale. S-a dedus că Pedagogia eticii aduce cu sine, ***ca noutate***, conștientizarea spirituală, fiind un rezultat firesc al societății tehnologizate în care valorile umaniste nu-și găsesc un loc decent în goana după bunăstare materială. Reacția firească a aspectelor neglijate ale personalității umane a făcut să apară necesitatea dezvoltării unei forme înnoite de spiritualitate, redefinite ca gândire pedagogică (Capitolul 4, subcapitolele 4.1. și 4.2.).

9. Rezultatele științifice ale cercetării sunt circumscrise unei *concepții* de natură existențială și personalizatoare, fundamentată pe un șir de dimensiuni integrate funcțional. Aceste rezultate sunt consemnate de următoarele entități: *legitătatea eticii în instituția educației: legitatea umanismului educațional bazat pe o componentă etică esențială; legitatea valorii etice ca un reglor al vieții eului emotivist al ființei umane, în contextul acțiunii sale libere și autonome, în procesul educațional al descoperirii sale ca persoană etică; legitatea schimbării rolului eticienilor în procesul de externalizare a eticii (aplicate) în funcție de intruziunea ei în instituția educației și de reflecție etică din interiorul acesteia; legitatea pragmatismului eticii bazat pe imperativele mereu valabile ale relaționării în instituția educației; abordarea socio-constructivistă a pedagogiei eticii; sistemul normativ al Pedagogiei eticii (regulile, funcțiile (epistemologică; orientativ-explicativă; prescriptivă; reflexivă; praxiologică (utilitară); finalitatea; obiectivele); panorama evolutivă a personalității etice; Modelul pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației; Metodologia transcendentă a formării inteligenței pedagogice etice (Capitolul 4, subcapitolele 4.2 și 4.3.).*
10. Subiectul principal al **activității experimentale**, formarea inteligenței pedagogice etice a cadrelor didactice, a generat clasificări și filiații între diverse entități componente. Aici se înscrie acțiunea de diagnosticare și de constatare a nivelului de inteligență pedagogică etică în vederea obținerii datelor concludente pentru a servi drept reper în acțiunile de formare. Reieșind din aceste date și clarificările respective, lucrurile s-au prefigurat mai bine și ceea ce s-a întreprins ulterior a fost apelul permanent, într-un proces de derulare, la aceste date pentru depășirea lor. Acest fapt s-a produs mereu în analiza datelor pentru a demonstra necesitatea demersului formativ la nivel de cadre didactice aflate într-un proces formativ. Ceea ce trebuie considerat este justificarea caracterului nesigur al atitudinilor și competențelor acestora în raport cu domeniul eticii pedagogice.

Prin experimentul de formare, constituit în urma evaluărilor preliminare, acestea au o importanță aparte în contextul cercetării, deoarece „prescriu” anumite acțiuni din interiorul eticii, aceasta din urmă fiind percepută ca proces aflat într-o desfășurare definită contextual prin parcurgerea celor cinci etape formative – etica ca disciplină științifică, coordonatele eticii, educația și problemele ei, postmodernism și etică, studii de caz – care reperează un punct de vedere extern, un cadru de referință față de care etica apare ca un domeniu primordial în activitatea profesională, un „episod” deschis al procesualității, un proiect care furnizează noi și noi posibilități. Valorile identificate pe parcurs fac dovada unei includeri conștientizate în activitate, fiind relativizate de către cadrele didactice care și-au expus opiniile, și-au demonstrat competențele și au făcut posibil caracterul de necesitate, care a conferit activității de formare a inteligenței pedagogice etice credibilitate și, inerent, tenacitate.

Experimentul de validare tratează comparativ datele care au condus la survenirea inteligenței pedagogice etice, ale cărei sistematizări au ilustrat **un progres formativ de 38%**. Decupajul formativ a fost unul punctual, opțiunea pentru probele finale fiind una justificată din mai multe considerente: rezolvarea individuală a probelor a configurat pregnant nivelul inteligenței etice, personalizarea pedagogiei eticii, perceperea, analiza, reflecția, interpretarea valorilor pedagogiei eticii, competența reflexivă a subiecților experimentali, competențele acționale și cele cognitive.

Realizarea experimentului pedagogic s-a axat, în temei, pe factorul inteligenței pedagogice etice, ca formare și dezvoltare și nu a abordat problematica monitorizării valorificării acestei inteligențe pedagogice etice în raport cu elevii, adică nu s-a putut monitoriza experiența posibilă a cadrelor didactice.

Toate aceste constatări concludive reflectă realizarea scopului și obiectivelor cercetării.

Limite și probleme nerezolvate. Trebuie să constatăm că vorbim despre *Concepția prospectivă a Pedagogiei eticii* ca despre o concepție de sorginte epistemologică, cât și despre o concepție aplicativă, având sarcina ca trebuie să fie cât mai explicită pentru a-și putea dezvălui toate consecințele. Fiind o concepție **în devenire**, aceasta poate genera o *criză a neacceptării*, însă *miza este emergența unei noi configurații pedagogice*, care este, deocamdată, în stadiul de experimentare. Diversele componente urmează să fie probate experimental în baza unui instrumentar diversificat, atât pe verticală, cât și pe orizontală, noi realizând experimental doar o secvență la nivelul cadrelor didactice.

RECOMANDĂRI pentru cercetări de perspectivă

1. Oprindu-ne la versiunea Pedagogiei eticii, observând echilibrul stabilit între componentele normative ale acesteia, considerăm necesar a se continua completarea ansamblului normativ cu alte dimensiuni funcționale, cum ar fi elaborarea **curriculumului Pedagogia eticii** la nivel de formare continuă a cadrelor didactice.

2. Deschiderea epistemică a cercetării patentează, prin valorificarea ideilor personalității etice, un studiu mai amplu al acestor aspecte și prezentarea lor **într-o lucrare** cu titlul „**Competența etică a profesorului: studii de caz**”.

3. Preluând premisele avansate în cercetare referitoare la valorile morale și relația lor cu etica, este oportună, în condițiile socio-culturale actuale, în vederea formulării unui răspuns la dezideratele postmodernității în domeniul educației, elaborarea unui ghid – **Valorile europene: referențial educațional** – printr-o investigație mai amplă, ce ar avea drept obiectiv valorificarea unor valori europene prin prisma valorilor general-umane și valorilor naționale.

4. Supozițiile teoretice ale cercetării pot fi completate cu altele asemenea, în diverse alte planuri ale științelor pedagogice, în baza unei mentalități revăzute și pot constitui baza pentru cercetări în domeniul Pedagogiei etice cu tematici diferite, printre care: **epistemologia fenomenelor „de durată” în contextul eticii profesionale; conținut și forme de organizare a procesului de învățământ/formare din perspectiva eticii; determinarea structurii generale a semnificațiilor etice în actualitatea educației; modelul ipotetico-deductiv al fenomenului de etică educațională etc.**

5. Plecând de la coordonatele experimentale ale cercetării, ar fi rațională completarea arsenalului metodelor de valorificare a eticii la nivelul cadrelor școlare, prin elaborarea unei **Metodologii a eticii în școală**, care ar însuma un ansamblu de metode noi, generate de specificul funcțional al eticii.

6. Este rațională valorificarea unor cursuri de formare inițială și continuă a cadrelor didactice care ar pune accentul pe formarea/ dezvoltarea inteligenței/ competenței etice în vederea valorificării preceptelor eticii aplicate la nivel de elevi de la diferite niveluri educaționale, toate prin prisma aplicării unor secvențe metodologice care au trecut deja validarea în cadrul experimentului pedagogic.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. ALBUȚ, C. Elemente de antropologie, etică și axiologie. Iași: Editura Societății Academice „M. T. Botez”, 2005. 183 p. ISBN 973-7962-69-9.
2. ANDREI, P., Râmbu, N. Filosofia valorii. Iași: Polirom, 1997. 240 p. ISBN 973-683-017-9.
3. ANDRIȚCHI, V., MIHĂILESCU, N. *Valori și principii ale managementului eticii în contextul dezvoltării culturii etice în instituția școlară*. În: *Univers Pedagogic*. 2019, nr.3 (63), pp.101-107. ISSN 1811-5470.
4. ANDRIȚCHI, V. *Teoria și metodologia managementului resurselor umane în învățământ*. Chișinău: PRINT-Caro SRL, 2012. 288 p. ISBN 978-9975-56-054-2.
5. ANDRIȚCHI, V. *Valorile – sistem de referință al cadrelor didactice în activitatea și dezvoltarea profesională*. În: *Univers Pedagogic*, 2018, nr. 2(58), pp. 3-11. ISSN 1811-5470.
6. ARISTOTEL. *Etica nicomahică*. București: Editura IRI, 1998. 393 p.
7. AXENTII, I.-A. *Etica pedagogică. Suport de curs*. Cahul, 2012, 270 p. ISBN 978-9975-914-62-8. 6.
8. BACIU, S. *Evaluarea calității activității cadrelor didactice universitare*. În: *Revista Studia Universitatis*. 2011, nr. 5 (45), pp. 31-37. ISSN 1857-2103.
9. BACIU, S. *Managementul și cultura calității în instituțiile de învățământ*. În: *Analele Științifice ale Academiei de Studii Economice din Moldova*, 2014, nr. 1, pp. 84-90. ISSN 1857- 1433.
10. BACIU, S. *Modalități de elaborare a finalităților/ competențelor de formare profesională*. În: *Revista Univers Pedagogic*. 2011, nr. 2, pp. 61-66. ISSN 1811-5470.
11. BAUMAN Z. *Etica postmodernă*. Timișoara: Amarcord, 2000. 284 p. ISBN 9739244874.
12. BERGER, P.L., LUCKMANN, Th. *Construirea socială a realității*. București: Art, 2008. 251 p. ISBN 978-973-124-212-5.
13. BOCOȘ, M. *Didactica disciplinelor pedagogice. Un cadru constructivist*. Pitești: Paralela 45, 2017. 432 p. ISBN 978-973-47-0534-4.
14. BOLBOCEANU, A. *Sensuri actuale ale educației și dezvoltarea serviciilor de asistență psihologică*. În: *Revista Univers Pedagogic*. 2014, nr. 4, pp. 42-51. ISSN 1811-5470.
15. BOLBOCEANU, A., BUCUN, N. et al. *Perspectiva psihosocială de asigurare a calității educației în Republica Moldova*. În: *Revista Univers Pedagogic*. 2011, nr. 1, pp. 10-21. ISSN 1811-5470.
16. BUCUN, N. *Gândirea și știința pedagogică – condiții indispensabile în dezvoltarea personalității*. În: *Revista Univers Pedagogic*. 2011, nr. 3, pp. 6-15. ISSN 1811-5470.
17. BUCUN, N. *Evaluarea eficienței învățării prin prisma pedagogiei competențelor*. În: *Revista Univers pedagogic*. 2014, nr. 1 (41), pp. 3-16. ISSN 1811-5470.
18. BULGARU, M. *Etica profesională - o necesitate pentru activitatea de succes a specialistului*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2018, nr.3 (113), Seria “Științe sociale”, pp.29-202. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017.

19. CALLO, T. *Configurații ale educației totale*. Chișinău: CEP USM, 2007. 116 p. ISBN: 978-9975-70-157-0.
20. CALLO, T., CUZNEȚOV, L., HADÎRCĂ, M. et al. *Educația integrală: Fundamente teoretico-paradigmatice și aplicative*. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației. Tipografia „Cavaioli”, 2015. 248 p. ISBN 978-9975-48-096-3.
21. CALLO, T. *O urgență a educației la început de secol*. În: *Studia Universitatis*, nr.2, pp.3-10. ISSN 1814-3199.
22. CALLO, T., PANIȘ A., ANDRIȚCHI V., AFANAS A., VRABII V. *Educația centrată pe elev. Ghid metodologic*. Chișinău: Print-Caro SRL, 2010. 171 p. ISBN 979-9975-4152-9-3.
23. CALLO, T. *Pedagogia practică a atitudinilor*. Chișinău: Litera Educațional, 2014. 240 p. ISBN 978-9975-74-340-2.
24. CALLO, T. *Tehnologia inovativă a fenomenului pedagogic total*. În: *Pledoarie pentru educație – cheia creativității și inovării*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 1-2 noiembrie 2011. Ch.: IȘE (Tipogr. „Print Caro” SRL), 2011, p. 214 - 217. ISBN 978-9975- 56-010-8.
25. CALLO T. *Școala științifică a pedagogiei transcendente*. Chișinău: Pontos, 2010. 319 p. ISBN 978-9975-51-194-0.
26. CAPCELEA, V. *Etica și comportamentul civilizată*. București: Pro Universitaria, 2017, 302 p. ISBN 978-606-26-0640-4.
27. CAPCELEA, V. *Etica în fața provocărilor tehnicii și tehnologiilor contemporane*. În: *Revista Tehnocopia*, Nr. 1, 2013. pp. 32-37. ISSN 1857-3843.
28. CAPCELEA, V. *Etica și conduita umană*. Chișinău: Arc, 2010. 328 p. ISBN 978-9975-61-598-3.
29. CĂLDARE, D. *Demnitatea - temelie a conduitei morale a omului*. În: *Filosofia și cunoașterea economică: Aspecte teoretice, etice și politice*. Culegere de lucrări științifice. Chișinău: Ed. ASEM, 2012, pp. 196-204. ISBN 978-9975-75-607-5.
30. CĂLIN, M. *Filosofia educației*. București: Aramis, 2001. 155 p. ISBN 978-973-8066-748.
31. CĂRTĂRESCU, M. *Postmodernismul românesc*. București: Editura Humanitas, 2010. 492 p. ISBN 978-973-50-2772-8.
32. COJOCARU-BOROZAN M. *Teoria culturii emoționale. Studiu monografic asupra cadrelor didactice*. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2010. 239 p. ISBN 978-9975-46-066-8.
33. COJOCARU-BOROZAN M., ZAGAIEVSCHI C., STRATAN N. *Pedagogia culturii emoționale*. Chișinău: Tipografia UPS „I. Creangă”, 2014. 200 p. ISBN 978-9975-46-214-3.
34. COJOCARU, V. *Teoria și metodologia transferului inovațional în învățământul superior*. Teză de doctor habilitat. Chișinău: 2010. 228 p.
35. COJOCARU, V. *Repere strategice inovaționale în contextul cunoașterii*. În: *Reconceptualizarea formării inițiale și continue a cadrelor didactice din perspectiva interconexiunii învățământului modern general și universitar. Conf. științifico-practică națională cu participare internațională*. Chișinău: UST, 2017, Vol. I, pp. 55-60.

- 36.COJOCARU, V. Gh. *Calitatea în educație „Managementul calității”*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. 268 p. ISBN: 978-9975-78-524-2.
- 37.COJOCARU, V. Gh. *Schimbarea în educație și schimbarea managerială*. Chișinău: Lumina, 2004. 336 p. ISBN: 9975-65-205-0.
- 38.COJOCARU, V. Gh., JUC, N. *Impactul deciziei în dezvoltarea școlii*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2018. 164 p. ISBN: 978-9975-53-976-0.
- 39.CONSTANTINESCU, M., MUREȘAN, V. *Instituționalizarea eticii: mecanisme și instrumente*. București: Editura Universității din București, 2013. 174 p. ISBN 978-606-16-0360-2.
- 40.CRISTEA, S. *Dicționar de pedagogie*. Chișinău: Litera International, 2002. 398 p. ISBN 9975-74-248-3.
- 41.CRISTEA, S. *Dicționar enciclopedic de pedagogie*. Vol. I. București: Editura Didactica Publishing House, 2015. 831 p. ISBN 978-606-683-295-3.
- 42.CUCOȘ, C. *Educația. Reîntemeieri, dinamici, prefigurări*. Iași: Polirom, 2017. 280 p. ISBN: 978-973-46-6760-4.
- 43.CUCOȘ, C. *Pedagogie*. Iași: Editura Polirom, 2014. 536 p. ISBN 978-973-46-4041-6.
- 44.CUCOȘ, C. *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 160 p.
- 45.CUZNEȚOV, L. *Consilierea și educația familiei. Introducere în consilierea ontologică complexă a familiei*. Chișinău: Primex com SRL, 2015. 489 p. ISBN 978-9975-110-20-4.
- 46.CUZNEȚOV, L. *Dimensiuni psihopedagogice și etice ale parteneriatului educațional. Ghid metodologic*. Chișinău: CEP UPS “I. Creangă”, 2002. 108 p. ISBN: 9975-921-24-8.
- 47.CUZNEȚOV, L. *Etica educației familiale*. Chișinău: C.E.P. al A.S.E.M., 2000. 297 p. ISBN: 9975-75-068-0.
- 48.CUZNEȚOV, L. *Formarea și educația morală în cadrul familiei*. În: *Filosofia practică a familiei*. Chișinău: CEP USM, 2013, pp. 134-167. ISBN 978-9975-71-418-1.
- 49.CUZNEȚOV, L. *Dimensiunea etică și deontologică în consilierea familiei*. În: *Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale. =Teachers Professional Culture. Current Requirements*, International Scientific Symposium, 16th-17th of May, 2013. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă", p. 54-56. ISBN 978-9975-46-149-8.
- 50.CUZNEȚOV, L. *Ideile și acțiunile morale familiale ca factor decisiv al educației de calitate în contextul parteneriatului școală-familie-comunitate*. În: *Acta et commentationes (Științe ale Educației)*, 2017, nr. 2(11), pp.36-48. ISSN 1857-3592.
- 51.CUZNEȚOV, L. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: CEP USM, 2008. 624 p. ISBN 978-9975-70-717-6.
- 52.DANDARA, O. *Premise psihologice și pedagogice ale gândirii în carieră*. În: *Studia Universitatis*, Nr.5, Chișinău: Centrul Editorial - Poligrafic al USM, 2012, pp. 8-14. ISSN: 1857-2103.

53. DANDARA, O. *Traseul carierei didactice și particularitățile evoluției profesionale*. În: *Studia Universitatis (Seria Științe ale Educației)*, 2016, nr.5 (95), pp.12-17. ISSN 1857-2103.
54. DELORS, J. (coord.) *Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI*. Iași: Polirom, 2000, p. 5-120.
55. D'HAINAUT, L. *Programe de învățământ și educație permanentă*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981. 382 p.
56. DIDIER, J. *Dicționar de filosofie*. București: Editura Univers Enciclopedic, 1999. 219 p. ISBN 9739243002.
57. DROBNIȚKI, G. *Noțiunea de morală, partea I*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 35-47.
58. FERRY, L. *Homo aestheticus*. București: Meridiane, 1993. 400 p. ISBN: 973-33-0250-3.
59. GÂNJU, T. *Discurs despre morală*. Iași: Junimea, 1981, pp.7-20.
60. GHICOV, A. *Axiologia educațională a înțelegerii textului: de la construirea propriei cunoașteri la afirmarea eului în spațiul vieții*. În: *Revista Univers Pedagogic*. 2013, nr. 4, pp. 10-18. ISSN 1811-5470.
61. GRÜNBERG, L. *Axiologia și condiția umană*. București: Editura Politică, 1972. 379 p.
62. GUSTI, D. *Spre o etică vie a națiunii noastre*. In: *Opere*, vol. II, Ed. Acad. RSR, București, 1969.
63. GUȚU, VI., COJOCARU, T., ANDRIȚCHI, V. et.al. *Sistemul de asigurare a calității în învățământul primar și secundar general la nivel local*. Chișinău: CEP USM, 2012. 98 p. ISBN: 978-9975-71-319-1.
64. GUȚU, VI., LUNGU V. *Nu putem transforma sistemul educațional în unul de calitate?* În: *Optimizarea învățământului în contextul societății bazate pe cunoaștere*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 2-3 noiembrie 2012. Ch.: IȘE (Tipogr. „Print-Caro”), 2012, p. 498-501. ISBN 978-9975-56-072-6.
65. GUȚU, VI. *Pedagogie*. Chișinău: CEP USM, 2013. 508 p. ISBN 978-9975-71-450-1.
66. HUBERMAN, A.M. *Cum se produc schimbările în educație. Contribuție la studiul inovațiilor*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978. 108 p.
67. HABERMAS, J. *Conștiință morală și acțiune comunicativă*. București: All Educational, 2000. ISBN 973-674-242-8.
68. JOIȚA, E., ș.a. *Formarea pedagogică a profesorului. Instrumente de învățare cognitiv-constructivistă*. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2007. 400 p. ISBN 978-973-30-2338-8.
69. KALLOS, N., ROTH, A. *Axiologie și etică*. București: Editura Științifică, 1968. 240 p.
70. KANT, Im. *Critica rațiunii practice*. București: Editura Paideia, 2003. 162 p. ISBN 973-596-126-1.
71. KANT, Im. *Critica rațiunii pure*. București: Univers Enciclopedic Gold, 2009. 606 p. ISBN 987-606-92266-2-9.
72. KANT, Im. *Întemeierea metafizicii moravurilor*. București: Humanitas, 2007, 462 p. ISBN 978-973-50-1066-9.

73. KANT, Im. *Tratat de pedagogie*. București: Editura Paideia, 2002. 77 p. ISBN 973-596-104-0.
74. LIPOVETSKY, G. *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*. București: Babel, 1996. 320 p. ISBN 973-48-1024-3.
75. LYON, D. *Postmodernitatea*. București: Editura Du Style, 1998. 154 p. ISBN: 973-9246-56-7.
76. LYOTARD, J.-Fr. *Condiția postmodernă*. București: Idea, 2003. 100 p. ISBN 2000000150178.
77. LUNGU, V. *Etica profesională*. Chișinău: CEP USM, 2011. 192 p. ISBN 978-9975-71-103-6.
78. MACAVEI, E. *Tratat de pedagogie. Propedeutică*. București: Aramis, 2007. 253 p. ISBN 978-973-679-474-2.
79. MACINTYRE, A. *Tratat de morală. După virtute*. București: Humanitas, 1998, p.50-100. ISBN 973-28-0790-3.
80. MARIN, C. *Ethos elenistic*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. 174 p.
81. MÂNDĂCANU, V. *Arta de a deveni și a fi pedagog*. Chișinău: Pontos, 2016. 808 p. ISBN: 978-9975-51-704-1
82. MÂNDĂCANU, V. *Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice*. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, 1997. 360 p. ISBN 9975-939-19-8.
83. MÂNDĂCANU, V. *Etica pedagogică praxiologică*. Chișinău: Pontos, 2010. 587 p. ISBN 978-9975-51-142-1.
84. MÂNDĂCANU, V. *Etica și arta comportamentului moral*. Chișinău: Tipografia Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă", 2004. 204 p. ISBN: 9975-921-63-9.
85. MÂNDĂCANU, V. *Profesorul-maestru. În contextul pregătirii inițiale a cadrelor didactice: Monografie despre învățământul pedagogic universitar*. Chișinău: Pontos, 2009. 628 p. ISBN: 978-9975-72-267-4.
86. MILL, J. S. *Despre libertate*. București: Humanitas, 2014. 210 p. ISBN 978-973-50-448-0.
87. MIROIU, M., BLEBEA, N. *Introducere în etica profesională*. București: Editura Trei, 2001. 188 p.
88. MIROIU, A. *Etică aplicată*. București: Alternative, 1995. 221 p. ISBN 973-96996-6-9.
89. MORAR, I. *Personalitatea morală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p.94-103.
90. MUREȘAN, V. *Este etica aplicată o aplicare a eticii? În: Revista de filosofie analitică, nr.1, 2007, pp.70-108. ISSN (editia electronica): 1843-9969.*
91. MUREȘAN, V. *Managementul eticii în organizații*. București: Editura Universității din București, 2009. 349 p. ISBN 978-973-737-657-2.
92. PATRAȘCU, D. *Cuget și zbucium asupra lumii - genului - neamului - familiei - omului - numelui - credinței - educație*. Chișinău: Garomont-Studio, 2014. 267 p. ISBN 978-9975-115-39-1.

93. PATRAȘCU, D., GARȘTEA, R. *Fantasma mentalității*. Chișinău: S.n, Î.S.F.E.-P „Tipografia Centrală”, 2011. 382 p. ISBN 978-9975-53-009-5.
94. PATRAȘCU, D., ROTARU, T. *Cultura managerială a profesorului: Teoria și metodologia formării*. Chișinău: U.P.S. "Ion Creangă", 2006. 296 p. ISBN 978-9975-78-265-4.
95. PĂUN, E. *O lectură a educației prin grila postmodernității*. În: *Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative*. Iași: Polirom 2002, pp. 19-24. ISBN 973-681-106-9.
96. PÂSLARU, VI. *Educație pentru identitate*. În: *Didactica pro...*, nr. 1, februarie, 2022, pp. 8-13. ISSN 1810- 6455.
97. PIVNICERU, M.-M., LUCA, C. *Deontologia profesiei de magistrat. Repere contemporane*. București: Hamangiu, 2008. 222 p. ISBN 978-606-522-036-2.
98. POGOLȘA, L., BUCUN, N. *Educația*. În: *Republica Moldova. Ediție enciclopedică consacrată împlinirii a 650 ani de la întemeierea statului moldovenesc*. Chișinău: Enciclopedia Moldovei, 2011, pp. 359–379. ISBN 978-9975-9520-0-2.
99. POGOLȘA, L. *Valorile educației moral-spirituale*. În: *Valorile moral-spirituale ale educației: In memoriam Mihail Terentii*. Materialele Simpozionului Pedagogic Internațional, 3-4 aprilie 2015. Chișinău: IȘE (DEP ASEM), 2015, p. 5-24. ISBN 978-9975-48- 069-7.
100. POPESCU-NEVEANU, P. *Personalitatea pedagogică și aptitudinile didactice (II)*. În: *Revista de pedagogie*, nr. 9, 1982, p. 8-10. ISSN 0034-8678.
101. POPOVICI, D. *Didactica. Soluții noi la probleme controversate*. București: Aramis, 2000. 128 p. ISBN 973-8066-50-6.
102. SÂRBU, T. *etică: valori și virtuți morale*. Iași: Editura Societății Academice „M. T. Botez”, 2005. 264 p. ISBN 973-7962-64-8.
103. SIEBERT, H. *Pedagogie constructivistă*. Iași: Institutul European, 2001. 228 p. ISBN 973-611-197-0.
104. SILISTRARU, N. *Evaluări inovative în învățământul universitar (ciclul II) de determinare a competențelor cadrului didactic*. UST: Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 2010, vol. I, pp. 302-309. ISBN 978-9975-76-041-6.
105. SILISTRARU, N., GOLUBIȚCHI, S. *Cultura profesională a cadrului didactic*. În: *Acta et commentationes (Științe ale Educației)*, 2013, nr. 2(3), pp. 162-169. ISSN 1857-3592.
106. SILISTRARU, N., GOLUBIȚCHI S. *Pedagogia învățământului superior. Ghid metodic*. Chișinău: UST, 2013, 206 p. ISBN 978-9975-76-102-4.
107. SILISTRARU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2006, 176 p. ISBN 978-9975-9685-0-8.
108. SINGER, P. *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006. 557 p. ISBN 973-46-0243-8.
109. STAN, E. *Educația în postmodernism*. Iași: Institutul European, 2007. 141 p. ISBN 978-973-611-463-2.
110. STANCIU, I. Gh. *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 370 p. ISBN: 973-30-3872-5.
111. TOMA de AQUINO. *Summa Theologiae*. București: Editura Științifică, 1997. 471 p.

112. ULRICH, C. Postmodernism și educație. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2007. 188 p. ISBN 978-973-30-1751-6.
113. VICOL, N., BARNA, I., MEREUȚĂ, T. *Contiguitatea etică a cadrelor didactice în educarea tinerei generații*. În: *Valorile moral-spirituale ale educației: In memoriam Mihail Terentii*. Materialele Simpozionului Pedagogic Internațional, 3-4 aprilie 2015. Chișinău: IȘE (DEP ASEM), 2015, p. 25-28. ISBN 978-9975-48-069-7.
114. VICOL, N. *Construcția etică a limbajului*. În: *Revista Univers Pedagogic*. 2013, nr. 4, pp. 19-27, ISSN 1811-5470.
115. VICOL, N. *Profil de pedagog. Crezul slujirii – crez al cinstirii*. În: *Valorile moral-spirituale ale educației: In memoriam Mihail Terentii*. Materialele Simpozionului Pedagogic Internațional, 3-4 aprilie 2015. Chișinău: IȘE (DEP ASEM), 2015, p. 130-134. ISBN 978-9975-48-069-7.
116. VIDAM, T. *Dimensiuni ale eticii comunicării și mass-media*. Cluj-Napoca: Casa cărții de știință, 2007. 221 p. ISBN 978-973-133-073-0.
117. VIDAM, T. *Tematizări ale gândirii etice actuale*. În: *Analele Institutului de istorie „G. Bariț” din Cluj-Napoca*. Cluj-Napoca: Series Humanitas, tom III, 2005, pp.269-296.
118. VIDAM, T. *Teoria culturii morale*. Cluj-Napoca: Editura Clusium, 1996. 137 p.
- În limba engleză:**
119. AIRAKSINEN, T. Professional Ethics. In: *Encyclopedia of Applied Ethics*, vol.3, Academic Press, 1998, pp.671-682.
120. BEAUCHAMP, T., CHILDRESS, J. *Principles of Biomedical Ethics*, New York, Oxford University Press, 1994. 259 p. ISBN 019-508536-1.
121. BOK, S. *Lies for Public Good în Ethical Issues in Professional Life*. Oxford University Press, 1988, pp.150-156.
122. BOBBIO, N. *In Praise of Meekness: essays on ethics and politics*. Cambridge: Polity Press, 2000. 200 p. ISBN 978-0-745-62309-2.
123. BROCK, D. W. *Public Moral Discourse*. In: *Philosophical Perspectives on Bioethics*. Toronto: University of Toronto Press, 1996. 308 p. ISBN: 9781442623552.
124. CASEBEER, W.D. *Natural Ethical Facts. Evolution. Connectionism and Modal Cognition*. Cambridge: Mass. MIT Press, 2003. 227 p.
125. DWORKIN, R. *Theory, Practice and Moral Reasoning*. În: Copp D. (ed.), *Ethical Theory*, Oxford University Press, 2006, p. 627.
126. GENSLER, J. H. *Ethics, a contemporary introduction*. London and New York: Routledge, 2011. 200 p. ISBN 978-0203-8316-70.
127. HOFFMASTER, B. *The Theory and Practice of Applied Ethics*. În: *Dialogue*, nr. 30, 1991, pp.213-234.
128. KOHLBERG, L. *The philosophy of moral development: Moral Stages and the Idea of Justice*. Michigan: Harper Row, 1981. 441 p. ISBN 978-0060-6476-05.
129. O'NEILL, O. *Kantian Ethics*. În: *A Companion to Ethics*. Peter Singer (ed), Blackwell, Cambridge, 1991, pp.175-185.
130. PALEY, W. *The Principles of Moral and Political Philosophy*. Liberty Fund, Indianapolis, 2002. 481 p.

131. RICHARDSON, H. Specifying Norms as a Way to Resolve Concrete Ethical Problems, În: *Philosophy and Public Affairs*, 1990, nr.19, pp.279-310.
132. RUSHDOONY, R. J. *The roots of reconstruction*. Vallecito, California: Ross House Books, 1991. 1124 p. ISBN 978-1879998001.
133. WILLIAMS, B. Politics and Moral Character. În: *Public and Private Morality*, ed. Stuart Hampshire, Cambridge University Press, 1978, p. 55-75.

În limba franceză:

134. HABERMAS, J. *De l'éthique de la discussion*. Paris: l'Édition du Cerf, 1992. 202 p. ISBN 978-2204-0459-19.
135. JONAS, H. *Le Principe responsabilité: une éthique pour la civilisation technologique*. Paris: Flammarion, 2013. 470 p. 978-2-08-130769-8.
136. LUPAȘCU, Șt. *L'homme et ses trois éthiques*. Paris: Edition du Rocher, 1986, p. 45. ISBN 978-2268-0047-16.
137. TOURAINE, A. *Critique de la Modernité*. Paris: Les Éditions Fayard, 1992. 462 p. ISBN 9782213030050.

Resurse electronice:

138. *Biblia*. Disponibil: <https://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=55&cap=16>
139. BODEA, D. Instrumente de validare etică a deciziilor manageriale. Disponibil: <http://www.result.ro/noutati/etica-deciziilor-manageriale/>
140. Etica vie. Disponibil: http://ro.wikipedia.org/wiki/Etica_Vie
141. GHICOV, A. *The constructivist values of comprehension in text didactics (Valorile constructiviste ale înțelegerii în didactica textului)*. În: *Journal Plus Education* (Revista Educația Plus a universității „A. Vlaicu” din Arad). 2014, No. 1, pp. 251-262. ISSN: 1842- 077X, E-ISSN (online) 2068.
142. HABERMAS, J. Vom pragmatischen, ethischen und moralischen Gebrauch der praktischen Vernunft. În: J.H.: *Erläuterungen zur Diskusethik*, Suhrkamp, 1991. Disponibil: <http://filzfini.wordpress.com/etica/>
143. MUREȘAN, V. Metode de decizie etică. Managementul etic al organizației, 2008. Disponibil: www.ub-filosofie.ro/muresan/metode-decizie-etica-2008-2009.html
144. MUREȘAN, V. *Utilizează Aristotel metoda dialectică în etica nicomahică?* În: *Revista de Filosofie Analitică*, Volumul III, nr. 2, Iulie-Decembrie, București, 2009, pp. 29-56. ISSN (ediția electronică): 1843-9969.
145. NEILL, O. Etica lui Im. Kant. Disponibil: https://sites.google.com/site/atestare/teori_virtuții
146. PODARIU, E. Constructivismul – o paradigmă postmodernă în educație. Disponibil: [romaniancafe.forumation.net /t 57 –postmodernism-realitate-sau-iluzie](http://romaniancafe.forumation.net/t/57-postmodernism-realitate-sau-iluzie)
147. POPOVICI, F.-G. Introducere în problematica discursului moral. Disponibil: <http://floringeorgepopovici.wordpress.com/2011/10/25/introducere-in-problematica-discursului-moral/>
148. ROTHBARD, M. N. Etica libertății. Disponibil: <http://mises.ro/75/>
149. STOICESCU, Vl. Diferența dintre etică și moralitate. Disponibil: <http://webcultura.ro/diferenta-dintre-etica-si-moralitate>

150. VLAS, N. *Religie și totalitarism. Cazul Reconstructionismului creștin*. Cluj-Napoca: Babeș-Bolyai University. Disponibil: <http://revistasferapoliticii.ro/sfera/160/art13-Vlas.php>
151. VOINEA, M. Valențe postmoderne ale școlii românești actuale. Disponibil: Tara-barsei.ro/wp-content/uploads/2009/02/voinea_2007.pdf
152. АБЛЕЕВ, С.Р. Педагогическая концепция живой этики: некоторые идеи и принципы. Disponibil: http://nowimir.ru/DATA/040014_3.htm
- ***
153. ***Codul Educației. Publicat: 24.10.2014 în Monitorul Oficial Nr. 319-324, art. Nr: 634; data intrării în vigoare: 23.11.2014 (cu modificările ulterioare: 2016, 2017, 2018, 2019). Disponibil la: www.mecc.gov.md.
154. ***Codul de etică al cadrului didactic. APROBAT prin Ordinul ministrului educației nr. 861 din 07 septembrie 2015. ÎNREGISTRAT ministrul justiției al Republicii Moldova Vladimir CEBOTARI nr. 1103 din 26 februarie 2016. Publicat: Monitorul Oficial Nr. 59-67, 18.03.2016. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/codul_de_etica_ro_4.pdf
155. ***Concepția formării personalului din învățământul preuniversitar, 2003, aprobat prin Hotărârea Colegiului nr. 6.1 din 03.04.03. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/acte-legislative-si-normative-2>
156. ***Metodologia de elaborare a programelor de formare profesională continuă a cadrelor didactice, aprobată prin ordinul MECC nr. 92 din 30.01.2019. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/metodologia_de_elaborare_a_programelor_de_forma_re_profesionala_continua_a_cadrelor_didactice.pdf
157. ***Strategia de dezvoltare „Educația 2030”. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136600&lang=ro

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTOAREI LA TEMA TEZEI

1. Cărți de specialitate (recomandate spre editare de consiliul științific al IȘE):

1.1. cărți de specialitate monoautor:

158. PANIȘ, A. *Pedagogia eticii: o reconstrucție în instituția educației*. Chișinău: Print-Caro, 2020. 260 p. ISBN 978-9975-48-181-6. http://ise.upsc.md/uploads/files/1610918543_pedagogia_eticii_o_reconstrucție_in_institutia_educatiei.pdf

2. Articole în reviste științifice:

2.2. în reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date):

159. PANIȘ, A. Emotional intelligence: particularity in the become of the ethical man. In: *Journal Plus Education*, Vol. XXXII, Nr. Special Issue/ 2023, pp. 65-77. ISSN: 1842-077X, E- ISSN (online) 2068 – 1151. (CNCSIS classification B+ category; Ulrich's; Google scholars; EBSCO; CEEOL; CrossRef –DOI-10.24250.jpe; WorldCat.org; SCIPPIO; Cite factor) <https://www.uav.ro/jour/index.php/jpe/issue/view/114/121>

160. PANIȘ, A. The correlation between ethical pedagogical intelligence and educational styles in the family. In: *Euromentor Journal. Studies about education*, Volume XIV, Nr. 2/2023, pp. 96-107. ISSN 2068-780X. (IDB EBSCO, PROQUEST, CEEOL, INDEX COPERNICUS, CEDEFOP, ULRICH'S PERIODICALS DIRECTORY (CNCS recognized)
https://euromentor.ucdc.ro/EUROMENTOR_JUNE_2023.pdf
161. PANIȘ, A. Valuation pedagogy of ethics through digital tools. In: *Journal of Romanian Literary Studies*. Issue nr. 32/2023, pp. 1262-1271. ISSN: 2248-3004. (ERIH-PLUS) <http://asociatia-alpha.ro/jrls/32-2023-Jrls-f.pdf>
- 2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil (cu indicarea categoriei):**
162. PANIȘ, A. Decizia etică în instituția educațională. În: *Revista științifică de pedagogie și psihologie Univers pedagogic*, Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2013, nr. 4, pp. 69-73. ISSN 1811-5470. (Categorie C)
https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/28041
163. PANIȘ, A. Interdependența etică-învățare în educația universitară de calitate. În: *Revista științifică de pedagogie și psihologie Univers pedagogic*, Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2014, nr.3, pp. 10-18. ISSN 1811-5470. (Categorie C)
https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/36235
164. PANIȘ, A., CALLO, T. Liniile strategice ale educației libertariene în pedagogia educației. În: *Revista de Științe Socioumane*, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, 2014, nr. 3 (28), pp. 102-109. ISSN 1857-0119. (Categorie C)
https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/43800
165. PANIȘ, A. Etica și moralitatea în cadrul educației de azi. În: *Revista de Științe Socioumane*, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, 2016, nr. 3 (34), pp. 74-84. ISSN 1857-0119. (Categorie C)
https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/51184
166. PANIȘ, A. Etica – o reconstrucție pragmatică. În: *Revista științifică de pedagogie și psihologie Univers pedagogic*, Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2016, nr. 4 (52), pp. 26-30. ISSN 1815-7041. (Categorie C)
https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/52047
167. PANIȘ, A. Etica lui Kant – temelie a educației. În: *Revista științifică de pedagogie și psihologie Univers pedagogic*, Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2017, nr.3 (55), pp. 44-48. ISSN 1815-7041. (Categorie C)
https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/59265
168. PANIȘ, A. Etica în contextul valorilor morale și educaționale. În: *Revista Acta et commentationes. Științe ale Educației*. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău), 2017, nr. 2 (11), pp. 103-113. ISSN 1857-0623. (Categorie B)
https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/58472
169. PANIȘ, A., OVDIN, T. Drepturi versus libertăți în contextul educației. În: *Revista științifică de pedagogie și psihologie Univers pedagogic*, Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2017, nr. 4 (56), pp. 3-11. ISSN 1815-7041. (Categorie C)
https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/60484

170. PANIȘ, A. Etica pedagogică și pedagogia eticii – două entități educaționale. În: *Univers Pedagogic*, 2021, nr.3 (71), pp. 70-74. ISSN 1811-5470. (Categorie B) https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/141140

171. PANIȘ, A., MIHAILOV, V. Nivelul de formare a creativității în dezvoltarea profesională a cadrului didactic. În: *Didactica Pro...*, 2021, nr. 4-5 (128-129), pp. 70-74. ISSN 1810-6455. (Categorie B) https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/141652

3. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

3.1. în lucrările manifestărilor științifice incluse în bazele de date Web of Science și SCOPUS:

172. PANIȘ, A. Evaluatorul și decizia în contextul pedagogiei eticii. În: *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, Conferință științifică internațională, Tîrgu Mureș, România, 21 – 22 mai 2022, Vol. 9, pp. 52-57. ISBN 978-606-93691-3-5. (Web of Science) <http://asociatia-alpha.ro/gidni/09-2022/GIDNI-09-Comm-b.pdf>

173. PANIȘ, A., MÎRZENCO, T. Etica profesională în activitatea de evaluare. In: LITERATURE, DISCOURSE AND MULTICULTURAL DIALOGUE 10, Conferință științifică internațională, Tîrgu Mureș, România, 10-11 decembrie 2022, Vol. 10, pp. 19-27. ISBN: 978-606-8624-02-0. (Web of Science/Clarivate Analytics) <http://asociatia-alpha.ro/ldmd/10-2022/LDMD-10%20Comm-d.pdf>

3.2. în lucrările manifestărilor științifice incluse în alte baze de date acceptate de către ANACEC:

174. PANIȘ, A. Denotații ale creativității etice. În: *Responsabilitate publică în educație*. Simpozion Internațional, Ediția a VI-a, 14-15 iunie 2014, Constanța, Editura CRIZON, Tipărit în Bulgaria, 2014, pp.151-152. ISSN 2066-3358.

175. PANIȘ, A. Valoarea strategică și operațională a principiilor morale și etice. În: *Educația din perspectiva valorilor*. Conferința științifică internațională, Ediția a X-a, 10-11 octombrie 2018, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România și Universitatea de Stat din Moldova, Tom 13. Summa Theologiae, editori Moșin O., Scheau I., Opriș D. București: Editura EIKON, 2018, pp. 141-148. ISBN 978-973-757-730-6. ISBN 978-606-711-902- 2.

176. PANIȘ, A., VRABII, V. Reglarea afectivă a cadrului didactic: premise și oportunități. În: *Orientări creative în învățământul și cercetarea românească la 30 de ani de la Revoluție. O privire intra- pluri și transdisciplinară*. Materialele conferinței științifice internaționale din 20 decembrie 2019. Bacău: Universitatea George Bacovia, pp. 39-44. Vol.1. ISBN 978-973-0 30978-2. **(comunicare în plen)**

177. PANIȘ, A. Организация личностно-ориентированного обучения: педагогический эксперимент. В: *Инновационные технологии в науке и образовании: сборник статей XIV Международной научно-практической конференции*, 15 декабря 2019 г., Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2019, стр.141-146. ISBN 978-5-00159-183-2.

<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=41491435>

178. PANIȘ, A. Matricea decizională – instrument de formare a deciziei etice. În: *Școala de acasă, casa de la școală. Limite sănătoase între viața profesională și personală!* Materialele Simpozionului Național 21 martie 2021, București: Asociația Europeană a Profesioniștilor din Educație EDUMI, 2021, pp.195-200. ISBN 978-973-0-34365-6.

179. PANIȘ, A. Partnership in education – a factor of moral cultivation of personality. В: *Современные проблемы науки, общества и образования*. Материалы Международной научно-практической конференции [on-line], г. Пенза, 25 ноября 2021 г. Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2021, стр. 226-230. ISBN 978-5-00173-069-9. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47246517>
180. PANIȘ, A. The role of the manager's outfit in the school educational environment. В: *Science and education: problems and innovations*. Материалы IX Международной научно-практической конференции [on-line], г. Пенза, 27 ноября 2021. Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2021, стр. 146-150. ISBN 978-5-00173-074-3. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47246658>
181. PANIȘ, A. Retrospectives and terminological meanings of human resources management. В: *World science: problems and innovations*. Материалы LIX Международной научно-практической конференции [on-line], г. Пенза, 30 ноября 2021. Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2021, стр. 200-205. ISBN 978-5-00173-082-8. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47290526>
182. PANIȘ, A. Methodological guidelines for the strategic development of human resources management in the institution of education. В: *Модернизация современного образования и совершенствование педагогической деятельности*. Материалы Международной научно-практической конференции [on-line], г. Пенза, 5 декабря 2021. Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2021, стр. 41-47. ISBN 978-5-00173-087-3. <https://naukaip.ru/wp-content/uploads/2021/12/%D0%9C%D0%9A-1246.pdf>
- 3.3. în lucrările manifestărilor științifice incluse în Registrul materialelor publicate în baza manifestărilor științifice organizate din Republica Moldova:**
183. PANIȘ, A. Reconstrucția etică în managementul instituției educaționale. În: *Educația pentru dezvoltare durabilă: inovație, competitivitate, eficiență*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 18-19 octombrie 2013, Chișinău: IȘE, Ed. Print-Caro, 2013, pp. 776-780. ISBN 978-9975-48-056-7.
184. PANIȘ, A. Condiții ale eticii în postmodernitate. În: *Învățămîntul postmodern între eficiență și funcționalitate*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale 15 noiembrie 2013, Chișinău: CEP USM, 2014, pp.159-162. ISBN 978-9975-71-513-3.
185. PANIȘ, A. Instituția educațională în contextul eticii și al eficienței. În: *Eficiențizarea învățămîntului – vector al politicilor educaționale moderne*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale organizată în parteneriat cu Institutul de Științe ale Educației, București (România) 11-12 decembrie 2014, Chișinău: IȘE, Partea 1-a, 2014, pp. 191-200. ISBN 978-9975-48-066-6. (comunicare în plen) https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/96147
186. PANIȘ, A. Contexte etice pentru profesorul eficient. În: *Eficiențizarea învățămîntului – vector al politicilor educaționale moderne*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale organizată în parteneriat cu Institutul de Științe ale Educației, București (România) 11-12 decembrie 2014, Chișinău: IȘE, Partea 2-a, 2014, pp. 347-354. ISBN 978-9975-48-068-0. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/96795
187. PANIȘ, A., VRABII, V. Raportul etică-autoeficacitate în dezvoltarea personală a cadrelor didactice. În: *Valorile moral-spirituale ale educației*. Simpozionul pedagogic

- international din 03-04 aprilie 2015, Chișinău: IȘE, 2015, pp. 83-88. ISBN 978-9975-48-069-7. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/85741
188. PANIȘ, A., VRABII, V. Dezvoltarea prin valori a cadrului didactic în instituția educațională. În: *Valorile moral-spirituale ale educației*. Simpozionul pedagogic internațional din 03-04 aprilie 2015, Chișinău: IȘE, 2015, pp. 48-52. ISBN 978-9975-48-069-7. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/85732
189. PANIȘ, A. Etica și libertatea în educație. În: *Dialogul civilizațiilor: etică, educație, libertate și responsabilitate într-o lume în schimbare*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Ediția a II-a, 20-21 februarie 2015, Comrat, 2015, pp. 226-231. ISBN 978-9975-3028-0-7.
190. PANIȘ, A. Coordonate ale managementului relațiilor în clasa de elevi. În: *Perspectivile și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 05 iunie 2015, Cahul: Universitatea de Stat “Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, vol. 2, 2015, pp. 85-90. ISBN 978-9975-88-000-8. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/133412
191. PANIȘ, A. Educația și componenta etică în contextul unui nou umanism. În: *Școala modernă: provocări și oportunități*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale organizată în parteneriat cu Institutul de Științe ale Educației, București (România), 05-06 noiembrie 2015, Chișinău: IȘE, 2015, pp. 101-105. ISBN 978-9975-48-100-7. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/81685
192. PANIȘ, A. Semnificația stării de moralitate și deontologiei în sistemul moral. În: *Institutul de Științe ale Educației: istorie, performanțe, personalități*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale consacrate aniversării a 75 de ani de activitate, 20-21 octombrie 2016, Chișinău: IȘE, 2016, pp. 285-288. ISBN 978-9975-48-104-5. http://catalog.bnrm.md/opac/bibliographic_view/849591;jsessionid=1A9962D2CF88D060F264DB9F7687AD34
193. PANIȘ, A., MIHAILOV, V. Abordare a creativității. În: *Evaluarea în sistemul educațional: deziderate actuale*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 09-10 noiembrie 2017, Chișinău: IȘE, 2017, pp. 72-74. ISBN 978-9975-48-118-2. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/81100
194. PANIȘ, A., LUNGU, C. Atitudinea: parte intrinsecă a cadrului organizațional. În: *Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, Ediția II-a. 27 aprilie 2018. Bălți: Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2018, pp. 112-117. ISBN 978-9975-3260-0-1. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/121539
195. PANIȘ, A., LUNGU, C. Monitorizarea și evaluarea: constituent în management. În: *Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, Ediția II-a. 27 aprilie 2018. Bălți: Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți 2018, pp. 53-58. ISBN 978-9975-3260-0-1. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/121521
196. PANIȘ, A. Unitatea dintre pedagogie și etică: o nouă abordare sistemică. În: *Curriculumul școlar: provocări și oportunități de dezvoltare*. Materialele conferinței științifice internaționale din 7-8 decembrie 2018. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2018, pp. 461-466. ISBN: 978-9975-48. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/69398

197. PANIȘ, A., MIHAILOV, V. Creativitatea și etica: relații de complementaritate. În: *Cadrul didactic – promotor al politicilor educaționale*. Materialele conferinței științifice internaționale din 11-12 octombrie 2019. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației (Tipogr. „Print-Caro”), pp. 71-78. ISBN 978-9975-48-156-4. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/90154
198. PANIȘ, A., LUNGU, C. Monitorizarea atitudinilor etice ale cadrelor didactice: esență și strategii. În: *Managementul prospectiv: realizări și perspective de dezvoltare*. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale Ediția a III-a, 08.05.2020, Universitatea A.Russo, mun. Bălți. Bălți: S.n. (Tipogr. Din Bălți), pp. 479-489. ISBN 978-9975-3422-5-4. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/117937
199. PANIȘ, A. Valențe ale personalității etice a pedagogului în instituția educației. În: *Educația: factor primordial în dezvoltarea societății*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, organizată de IȘE, la 08.X-09.X.2020. Chișinău: Print-Caro, pp. 423-431. ISBN 978-9975-48-178-6. **(comunicare în plen)** https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/113789
200. PANIȘ, A. Concepția prospectivă a Pedagogiei eticii. În: *Profesionalizarea cadrelor didactice: tendințe și realități socio-psiho-pedagogice*. Materialele Simpozionului Pedagogic Transfrontalier, 14 mai 2021. Chișinău: IȘE, 2021 (Tipogr. “Totex-Lux”), pp. 40-46. ISBN 978-9975-3336-2-7. ISBN 978-9975-3336-3-4 (PDF). **(comunicare în plen)** https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/129978
201. PANIȘ, A. Principiul reglator al comportamentului etic. În: *Dimensiuni psihosociale și legale ale devianței comportamentale*. Materiale ale conferinței științifice naționale cu participare internațională, 07 mai 2014. Chișinău: Tipogr. UPS “Ion Creangă” din Chișinău, 2014. pp. 30-39. ISBN 978-9975-46-215-0. **(comunicare în plen)**
202. PANIȘ, A., MIHAILOV, V. Creativitatea etică: modelizare în profesionalizarea cadrelor didactice. În: *Calitate în educație - imperativ al societății contemporane*. Materialele Conferinței Științifice Naționale cu participare Internațională, 4-5 decembrie 2020. Chișinău: UPS I. Creangă, 2020, Vol. 2, pp. 505-512. ISBN 978-9975-46-484-0. https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/117848
203. PANIȘ, A., MIHAILOV, V. Etica profesională a cadrului didactic în context național. În: *Știință și educație: noi abordări și perspective*. Materialele conferinței științifice internaționale, Seria 25, 24-25 martie 2023, Chișinău: [S. n.], 2023 (CEP UPSC), Vol. 2: Științe ale educației, pp. 407-413. ISBN 978-9975-46-783-4.
- 5. Alte lucrări și realizări specifice diferitor domenii științifice (recomandate spre editare/aprobate de Consiliul Științific al IȘE), cum ar fi:**
- **științe ale educației: manuale și alte lucrări științifico-didactice aprobate de entitățile abilitate:**
204. PANIȘ, A. *Contextualizarea eticii în procesul educațional*. Suport de curs. Chișinău: Tipogr. „Print-Caro”, 2018. 68 p. ISBN 978-9975-56-558-5.
205. PANIȘ, A. *Repere pedagogice în formarea atitudinilor*. Ghid metodologic. Chișinău: Print-Caro, 2020. 84 p. ISBN: ISBN 978-9975-48-187.

ADNOTARE

PANIȘ Aliona

„Reconstrucția pedagogică a eticii în instituția educației”, teză de doctor habilitat în științele educației, Chișinău, 2023

Structura tezei: adnotare (română, engleză), introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 336 titluri, 235 pagini de text de bază, 13 tabele, 26 figuri, 18 anexe. Rezultatele obținute sunt publicate în 48 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: etică, etică aplicată, pedagogia eticii, inteligență pedagogică etică, reconstrucție, instituția educației, morală, legitățile pedagogiei eticii, metodologia transcendentă

Domeniul de studiu: Teoria generală a educației.

Scopul cercetării: Fundamentarea epistemologică a pedagogiei eticii în contextul valorificării ei educaționale.

Obiectivele tezei: Analiza sintetică a conceptului de etică în macrostructura educației ființei umane; Delimitarea noțională a eticii în raport cu morală și moralitatea și tipologizarea explicativă a eticii; Specificarea problemelor educației în actualitate; Identificarea unor viziuni etice în context pedagogic; Determinarea cadrului deontologic al eticii și consemnarea analitică a persoanei etice; Ilustrarea dimensiunilor funcționale ale eticii aplicate și a influenței postmodernismului în educație și etică; Conceptualizarea pedagogiei eticii (definirea noțiunilor de *reconstrucție pedagogică* și *instituția educației*; formularea *legităților* pedagogiei eticii; consemnarea *regulilor*, *funcțiilor* și *finalității* pedagogiei eticii); Elaborarea *Modelului pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației*; Configurarea și validarea experimentală a *Metodologiei transcendentale a formării inteligenței pedagogice etice*.

Noutatea și originalitatea cercetării constau în elaborarea *Concepției prospective a pedagogiei eticii*, abordarea constructivă a inteligenței pedagogice etice și ilustrarea valorii ei în baza *Metodologiei transcendentale a formării inteligenței pedagogice etice*; formularea *legităților pedagogiei etice* în baza analizei factorilor de acțiune asupra legăturilor dintre etică și educație; elaborarea *Modelului pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației*; formularea ideilor de redimensionare a educației prin crearea de oportunități formative în domeniul eticii.

Noua direcție de cercetare: *Pedagogia eticii*

Rezultatele principale noi pentru știință, care au condus la noua direcție de cercetare

Rezultatele principale noi sunt circumscrise unei *concepții* de natură multispectuală, *Concepția prospectivă a Pedagogiei eticii*, fundamentată pe un șir de dimensiuni integrate funcțional, ilustrând că valorificarea pedagogică a eticii face parte dintr-un context educațional de mare complexitate filosofică, psihologică, antropologică, culturală. Această concepție se bazează pe ideea privilegiată că nu atât comportamentul constituie etica, ci consecințele acestui comportament și semnificațiile lui existențiale. Fără îndoială, aceste rezultate sunt consemnate de următoarele entități elaborate: *legitățile eticii*; *abordarea socio-constructivistă*; *Sistemul normativ al Pedagogiei eticii (regulile, funcțiile, finalitatea, obiectivele etc.)*; *principiul centrării tridimensionale (etica centrată pe rațiune, etica centrată pe viață /acțiune; etica centrată pe persoană)*; *panorama evolutivă a personalității etice*; *Modelul pedagogic al reconstrucției eticii în instituția educației*; *Metodologia transcendentă a formării inteligenței etice, proiectul formativ experimental*.

Importanța teoretică este consemnată de valorificarea noțională de noutate în pedagogie, care include un ansamblu de noțiuni, cum ar fi: *reconstrucție pedagogică*, *instituția educației*, *etica aplicată*, *meliorism pedagogic*, *instrumentalizarea eticii*, *pedagogia eticii*, *inteligență pedagogică etică*, *pedagog-etician*, *persoană etică*, *pragmatism etic*. Concepția prospectivă a pedagogiei eticii, în acest cadru de referință, ocupă spațiul până acum liber de teoretizare pedagogică a eticii.

Valoarea aplicativă. *Metodologia transcendentă a formării inteligenței pedagogice etice* ilustrează valoarea cercetării din perspectiva oferirii instituției educației a unui mecanism facil de valorificare pedagogică a eticii aplicate. Rezultatele demonstrate de subiecții experimentali indică valoarea *Metodologiei transcendentale* la nivelul formării inteligenței etice a cadrelor didactice, care poate fi aplicată secvențial și la nivelul elevilor.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele au fost implementate într-un șir de instituții educaționale din republică implicate în varia activități de formare profesională din cadrul Institutului de Științe ale Educației: cursuri de perfecționare, cursuri de recalificare profesională, studii de masterat, seminare metodologice, mese rotunde, ateliere, traininguri etc.

ANNOTATION

PANIȘ Aliona

"Pedagogical reconstruction of ethics in the institution of education", Doctor Habilitatus Thesis in Education Sciences, Chisinau, 2023

Thesis structure: annotation (Romanian, English), introduction, five chapters, general conclusions and recommendations, bibliography from 336 titles, 235 base text pages, 13 tables, 26 figures, 18 Annexes. The results obtained are published in 48 scientific papers.

Keywords: ethics, applied ethics, pedagogy of ethics, ethical pedagogical intelligence, reconstruction, the institution of education, morality, the legitimacy of the pedagogy of ethics, transcendental methodology.

Field of study: General theory of education.

Investigation purpose: The epistemological foundation of the pedagogical reconstruction of ethics in the context of its educational valorization.

Research objectives: Synthetic analysis of the concept of ethics in the macrostructure of human education; delimitation of the notion of ethics in relation to morality and moral values, and explanatory typologization of ethics; specification of current education issues; identification of ethical visions in a pedagogical context; determination of the deontological framework of ethics and analytical recording of the ethical person; illustration of the functional dimensions of applied ethics and the influence of postmodernism in education and ethics; conceptualization *pedagogy of ethics* (definition of the notions of pedagogical reconstruction and the institution of education; formulation of the laws of ethics pedagogy; recording the rules, functions, and purposes of ethics pedagogy); development of the *Pedagogical Model of Ethics Reconstruction in the institution of education*; configuration and experimental validation of the *Transcendental Methodology of the formation of ethical pedagogical intelligence*.

The novelty and scientific originality of the research consists in the development of the Prospective Concept of Ethics Pedagogy, the constructive approach to ethical pedagogical intelligence, and the illustration of its value based on the Transcendental Methodology of Ethical Pedagogical Intelligence Formation. The formulation of the laws of ethical pedagogy is grounded in the analysis of factors influencing the connections between ethics and education. The development of the Pedagogical Model of Ethics Reconstruction in the educational institution and the formulation of ideas for resizing education by creating formative opportunities in the field of ethics represent innovative aspects that can contribute to the development of educational practices.

The new research direction: *Pedagogy of ethics*

The fundamentally new results for science, which led to the new direction of research

The fundamentally new results are circumscribed to a concept of multifaceted nature, the *Prospective Conception Pedagogy of Ethics*, based on a series of functionally integrated dimensions, illustrating that the pedagogical valorization of ethics is part of an educational context of great philosophical, psychological, anthropological, and cultural complexity. This conception is based on the privileged idea that not so much behavior constitutes ethics, but the consequences of this behavior and its existential meanings. These results are recorded by the following elaborated entities: *the legalities of ethics; the socio-constructivist approach; the normative system of the Pedagogy of Ethics (rules, functions, purpose, objectives, etc.); the principle of three-dimensional centering (ethics centered on reason, ethics centered on life/action; ethics centered on the person); the evolutionary panorama of the ethical personality; the Pedagogical Model for the reconstruction of ethics in the institution of education; the Transcendental Methodology for the formation of ethical pedagogical intelligence, and the experimental formative project*.

The theoretical importance is recorded by the notional capitalisation of novelty in pedagogy, which includes a set of notions, such as *pedagogical reconstruction, the institution of education, applied ethics, pedagogical meliorism, the instrumentalization of ethics, the pedagogy of ethics, ethical pedagogical intelligence, pedagogue-ethicist, ethical person, ethical pragmatism*. *The prospective conception of ethics pedagogy*, in this frame of reference, occupies the space so far free of pedagogical theorization of ethics.

The applicative value of the research. *The transcendental methodology of the formation of ethical pedagogical intelligence* illustrates the value of research from the perspective of offering the institution of education an easy mechanism of pedagogical valorization of applied ethics.

The implementation of scientific results. The results were implemented in a number of educational institutions in the republic involved in various professional training activities within the Institute of Educational Sciences: refresher courses, professional retraining courses, master's studies, methodological seminars, round tables, workshops, pieces of training etc.

PANIȘ ALIONA

**RECONSTRUCȚIA PEDAGOGICĂ A ETICII
ÎN INSTITUȚIA EDUCAȚIEI**

SPECIALITATEA 531.01. TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Rezumatul tezei de doctor habilitat în științe ale educației

Aprobat spre tipar: 17.11.2023
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 3

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 50 ex.
Comanda nr. 53

Centrul Editorial-Poligrafic
al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,
Chișinău, str. Ion Creangă, nr. 1, MD-2069